

Justis- og
beredskapsdepartementet

Handlingsplan

Retten til å bestemme over eget liv

Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap
og kjønnslemlestelse (2017-2020)

Retten til å bestemme over eget liv

Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap
og kjønnslemlestelse (2017-2020)

INNHold

Innhold	4
Forord	6
Oversikt over tiltak	8
Utfordringer: Negativ sosial kontroll, Tvangsekteskap, Kjønnsslemlestelse	10
Innsatsområde 1: Et styrket rettsvern for utsatte personer	22
Innsatsområde 2: Styrke hjelpen til personer som bryter med familie og nettverk	28
Innsatsområde 3: Endring av holdninger og praksis i berørte miljøer	32
Innsatsområde 4: Styrke kunnskapen i tjenestetilbudet	38
Innsatsområde 5: Styrke forskning og øke kunnskapsdeling	46
Gjennomføring av handlingsplanen	50
Vedlegg	52

Handlingsplanen følger opp Stortingets anmodninger til regjeringen:

«Stortinget ber regjeringen å sørge for at politi, skoler og andre relevante, offentlige etater sikres tilstrekkelig kunnskap om tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og æresrelatert vold, inkludert æresdrap.» Vedtak nr. 437.5 (2015-2016), 12. januar 2016. Anmodningen er fulgt opp, og regjeringen vil kontinuerlig arbeide med å øke kunnskapen på feltet.

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med ytterligere forslag om tiltak mot tvangsekteskap etter at saken er utfyllende belyst faglig gjennom faktisk dokumentasjon og forskning.» Vedtak nr. 853 (2015-2016), 6. juni 2016. Anmodningen er delvis fulgt opp, og regjeringen vil bidra til mer dokumentasjon og forskning gjennom tiltak i handlingsplanen.

«Stortinget ber regjeringen styrke arbeidet med rettighetsinformasjon til dem som får innvilget oppholdstillatelse i regi av aktuelle kvinneorganisasjoner/sivilt samfunn i hele landet i tråd med Likestillingsutvalgets forslag (NOU 2012:15).» Vedtak nr. 944 (2015-2016), 16. juni 2016. Anmodningen er fulgt opp gjennom tiltak 19 i handlingsplanen.

Fargekoder til faktabokser

Informasjon

Eksempel

basert på Kompetanse-
teamets erfaringer
med å hjelpe utsatte

Lovverk

Begreper

FORORD

Norske lover, regler og verdier setter rammer for alle mennesker som bor i Norge. Innenfor disse rammene har hver enkelt frihet til å bestemme hvordan de vil leve livet sitt. For det store flertallet av menneskene som bor i Norge, er retten til å bestemme over sin egen kropp en naturlig og selvsagt del av livet. Mange tar retten til å bestemme hvem man vil gifte seg med, eller retten til å avslutte et ekteskap, for gitt. Men slik er det ikke for alle.

Innvandringen til Norge har brakt med seg andre religiøse og kulturelle skikker enn vi har vært vant med. Mange innretter seg etter det norske samfunnets lover, regler og verdier når de kommer hit. Noen jenter og gutter vokser derimot opp i Norge uten frihet til selv å bestemme over sitt eget liv, sin egen kropp eller hvem de skal gifte seg med. I noen samfunn blir kvinner sett på som annenrangs borgere og utsatt for vold, overgrep og sosial kontroll. Vold og overgrep i en nær relasjon rammer en stor del av befolkningen i Norge. Jenter og kvinner bosatt i Norge har opplevd å bli kjønnslemlestet. Det innebærer enorme smerter og helseplager som kan følge dem resten av livet. Jenter og gutter som blir fratatt sin frihet, utsatt for tvangsekteskap eller kjønnslemlestet skal få hjelp. Overgripere og personer som begår disse lovbruddene, skal straffeforfølges.

I Norge har man gjennom flere år jobbet for å forebygge og bekjempe negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Denne innsatsen har ført til resultater: Stadig flere er i kontakt med og får hjelp gjennom de særskilte tilbudene rettet mot personer som blir utsatt for denne volden. Men kampen mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse må fortsette. Flergifte er en annen utfordring som gjelder

ekteskap. Gjennom flere år har det vært innvandring fra land der flergifte er tillatt. Derfor er det grunn til å tro at dette forekommer i Norge. Vi må jobbe videre for å få vite mer om omfanget og følge opp slike lovbrudd effektivt.

En ny generasjon unge med innvandrerbakgrunn tar stemmene sine i bruk og kjemper for sine rettigheter i det norske samfunnet. De utfordrer sine egne familier og miljøer som forsøker å ta fra dem rettighetene deres. Vi trenger slike modige unge voksne. De er gode forbilder for andre ungdommer som får sine rettigheter krenket. Holdninger er i endring – og flere stiller spørsmål ved krav og forventninger fra sine egne. For å støtte opp om den positive utviklingen, ønsker regjeringen å styrke samarbeidet med innvandrersamfunnene. Som samfunn skal vi forsvare de unges rettigheter. Samtidig må de berørte miljøene selv ta ansvar for at holdninger endres. Vi må sammen gjøre en innsats for å gi alle barn og unge i Norge, uavhengig av kjønn og bakgrunn, den samme friheten og de samme mulighetene.

Som en følge av at antall flyktninger og asylsøkere til Norge økte høsten 2015, fikk tvangsekteskap og kjønnslemlestelse økt oppmerksomhet. Barneekteskap ble for alvor satt på dagsorden. Stortinget har bedt regjeringen om å sørge for at alle relevante etater har tilstrekkelig kunnskap om tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og æresrelatert vold. Regjeringen ble bedt om å komme tilbake til Stortinget med flere tiltak mot tvangsekteskap.

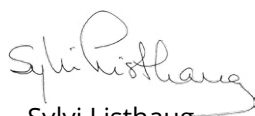
Denne handlingsplanen er en helhetlig satsning over fire år. Planen har operative grep som kan sette flere unge i Norge fri fra negativ

sosial kontroll og tvang i ulike former. Regjeringen vil sørge for at rettsvernet til den enkelte blir styrket, og at den forebyggende innsatsen blir forsterket. De som ikke ser noen annen utvei enn å bryte med familien, skal få god oppfølging til å takle et nytt liv. Denne

planen retter seg mot alle som berøres av tematikken negativ sosial kontroll, tvangs-ekteskap og kjønnslemlestelse, og da særlig ansatte i hjelpetilbudene, beslutningstakere og frivillige organisasjoner.

Erna Solberg
Statsminister

Sylvi Listhaug
Innvandrings- og integreringsminister

Per-Willy Amundsen
Justis- og beredskapsminister

Anniken Hauglie
Arbeids- og sosialminister

Linda Hofstad Helleland
Kulturminister

Solveig Horne
Barne- og likestillingsminister

Torbjørn Røe Isaksen
Kunnskapsminister

Bent Høie
Helse- og omsorgsminister

Børge Brende
Utenriksminister

OVERSIKT OVER TILTAK

Nr	Tiltak	Ansvarlig departement	Side
Innsatsområde 1: Et styrket rettsvern for utsatte personer			
1	Vurdere innstramminger i ekteskapsloven for å bekjempe barne-ekteskap og bigami	BLD	24
2	Utvidelse av tidsfristen for oppheving av tvangsekteskap skal utredes	BLD	25
3	Kriminalisering av utenomrettslige og religiøst inngåtte tvangs-ekteskap skal utredes	JD	25
4	Utvidelse av avvergingsplikten til å omfatte tvangsekteskap skal utredes	JD	25
5	Utvide bestemmelsen om mishandling til å omfatte storfamilie	JD	25
6	Gå gjennom regelverk og praksis i forbindelse med flergifte og transnasjonale serieekteskap	JD	26
7	Forbedre retningslinjene om etterlatte barn i utlandet	BLD	26
8	Sikre oppfølgingssamtale for elever som skal flytte til utlandet uten sine foreldre	KD	26
Innsatsområde 2: Styrke hjelpen til personer som bryter med familie og nettverk			
9	Innføre mentorordning for unge utsatt for negativ sosial kontroll, æresrelatert vold og tvangsekteskap	JD	30
10	Evaluerer botilbudet i barnevernet for unge under 18 år, som er utsatt for æresrelatert vold eller tvangsekteskap og vurdere nye støttetiltak	BLD	30
11	Etablere retningslinjer for politiets beskyttelse av trusselutsatte	JD	30
12	Styrke veiledning av voldsutsatte personer som flytter til ny kommune	ASD	30
Innsatsområde 3: Endring av holdninger og praksis i berørte miljøer			
13	Styrke undervisningstilbudet <i>Vold i nære relasjoner</i> for voksne innvandrere	JD	34
14	Utvikle opplæringstilbud for ressurspersoner fra berørte miljøer	JD	34
15	Videreføre tilbudet om dialoggrupper mot vold med beboere i asylmottak	JD	34
16	Utrede opplæring for religiøse ledere	KUD	35
17	Styrke opplæringen om godt foreldreskap	BLD	35
18	Styrke informasjon om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse		35
	a) Gjennomføre kampanjer	JD	
	b) Videreføre nettverk for informasjonsutveksling og veiledningsmateriell	JD	
	c) Systematisere informasjon om helsekonsekvenser ved kjønnslemlestelse og styrke informasjon om rett til helsehjelp	HOD	

Nr	Tiltak	Ansvarlig departement	Side
19	Øke informasjonsarbeid til utsatte om deres rettigheter	JD	36
20	Sikre relevant undervisning i skolen om vold, seksualitet og seksuell grensesetting	KD	36
Innsatsområde 4: Styrke kunnskapen i tjenestetilbudet			
21	Øke kunnskapen om vold og overgrep i de helse- og sosialfaglige profesjonsutdanningene	KD	40
22	Øke kunnskapen i tjenestene om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse		40-41
	a) Inkludere temaene negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse i kompetanseheving på tvers av sektorer	BLD	
	b) Øke kompetanse i tjenestene om utviklingshemmede som utsatt gruppe	BLD	
	c) Øke kompetansen om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold hos vergemålsmyndigheter, verger og andre instanser	JD	
23	Styrke lokal og regional samordning og samarbeid i arbeidet mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse	HOD	41
24	Forsterke arbeidet hos politi, skole, familievern og utenriksstasjoner		42-43
	a) Ta i bruk risikovurderingsverktøyet Patriark i alle politidistrikt	JD	
	b) Videreutvikle ordningen med minoritetsrådgivere på skoler	JD	
	c) Videreutvikle familieverntjenestens rolle i arbeidet mot tvangsekteskap og æresrelatert vold	BLD	
	d) Videreutvikle ordningen med integreringsrådgivere ved utenriksstasjoner	JD	
25	Forsterke behandlingstilbudet til utsatte for kjønnslemlestelse	HOD	44
	a) Likeverdig behandlingstilbud til utsatte for kjønnslemlestelse		
	b) Videreutvikle behandlingstilbudet til kjønnslemlestedede basert på ny kunnskap		
Innsatsområde 5: Styrke forskning og øke kunnskapsdeling			
26	Styrke forskning om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og flergifte	JD	48
27	Styrke nasjonalt og internasjonalt samarbeid for utveksling av kunnskap og erfaringer		48
	a) Øke erfarings- og kunnskapsutvekslingen mellom innvandrersorganisasjoner, ressurspersoner og myndighetene	JD	
	b) Øke erfarings- og kunnskapsutveksling internasjonalt	JD	
28	Utarbeide en internasjonal strategi mot barne- og tvangsekteskap	UD	49

Samtlige tiltak dekkes innenfor berørte departementers gjeldende budsjettrammer.

UTFORDRINGER:

NEGATIV SOSIAL KONTROLL

TVANGSEKTESKAP

KJØNNSLEMLESTELSE

Det fins unge i Norge som vokser opp med frykt for å bli utsatt for negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. De som søker om hjelp, omfatter både unge som er født og oppvokst i Norge, og innvandrere. Unge fra ulike lukkede trossamfunn kan også være utsatt for negativ sosial kontroll.

Vold og overgrep, kontroll og tvang er betydelige likestillingsutfordringer og vedvarende folkehelse- og samfunnsproblemer. De som rammes, kan få alvorlige fysiske og psykiske plager. Flere lever med langvarige belastninger, og dette begrenser mulighetene de har til å delta i samfunnet gjennom utdanning, arbeid og frivillig engasjement. Deltakelse på slike områder er viktig for at den enkelte skal oppleve tilhørighet i lokal- og storsamfunnet. Det bidrar også til å bygge gjensidig tillit mellom grupper i samfunnet. Innsatsen mot vold og overgrep som negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er derfor viktige bidrag for å forhindre utenforskap.

Regjeringen har hatt flere satsninger de senere årene for å styrke kunnskapen om ulike former for vold og særlige utsatte gruppers behov.¹ Det har ført til økt kunnskap om ulike former for vold, og større bevissthet om særlig utsatte grupper, med sammensatte utfordringer og behov. Det har også ført til en mer helhetlig forankring og forståelse av alle former for vold og overgrep innenfor et samlet

rammeverk, i tråd med Istanbul-konvensjonens tilnærming, men det er fortsatt mye igjen å gjøre. For å forebygge og bekjempe negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er det behov for å målrette innsatsen, slik at arbeidet kan utvikle seg, og slik at vi kan møte nye utfordringer.

Regjeringen prioriterer bekjempelse av alle former for vold og overgrep høyt, og lanserte høsten 2016 Prop. 12 S (2016-2017) *Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)*.² Det ble også varslet i Meld. St. 30 (2015-2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk* at alle utsatte barn, kvinner og menn skal få koordinert og helhetlig hjelp, og møte et hjelpeapparat som har kompetanse på ulike former for vold og overgrep, inkludert æresrelatert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og menneskehandel. I denne handlingsplanen er det lagt vekt på sammenheng og koblinger til tiltak i *Opptappingsplan mot vold og overgrep*.

Frivilligheten har en viktig rolle i alle innsatsområdene i denne planen. Regjeringen har i Meld. St. 30 (2015-2016) varslet at tilskuddsordninger på integreringsfeltet skal gjennomgås for å styrke frivillige organisasjoners arbeid. Samarbeidet mellom tilskuddsforvaltere skal også styrkes.

¹ Dette gjelder *Et liv uten vold. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014–2017*, *En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017)*, *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013–2016)*, *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012*, *Handlingsplaner mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2012)*, og *Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008-2011)*, og *Handlingsplan mot kjønnslemlestelse (2008-2011)*.

² For tiltak i denne handlingsplanen som henviser til Prop. 12 S (2016-2017) *Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)*, tar vi forbehold om Stortingets endelige behandling.

Negativ sosial kontroll forstår vi her som ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer. Kontrollen kjennetegnes ved at den er systematisk og kan bryte med den enkeltes rettigheter i henhold til blant annet barnekonvensjonen og norsk lov.

Æresrelatert vold forstår vi her som vold utløst av familiens behov for å ivareta eller gjenopprette ære og anseelse. Dette forekommer i familier med sterke kollektivistiske og patriarkalske verdier. Jenter er særlig utsatt fordi deres seksuelle adferd er uløselig knyttet til familiens ære, og fordi uønsket adferd kan påføre hele familien skam.

Barneekteskap forstår vi her som ekteskap der en eller begge av partene er under 18 år. Den som er under 18 år, kan ikke inngå ekteskap uten samtykke fra dem eller den som har foreldreansvaret, og tillatelse fra fylkesmannen. Fylkesmannen kan ikke gi tillatelse dersom den som søker er under 16 år.

Kjønnslemlestelse forstår vi her som et inngrep i en kvinnes kjønnsorgan som skader kjønnsorganet eller påfører det varige forandringer. Kjønnslemlestelse er forbundet med intens smerte og blødninger, og kan føre til infeksjoner, kroniske smerter, seksuelle problemer, psykiske problemer, fødselskomplikasjoner, og økt fare for dødfødsler. Rettslig definisjon finnes på s. 22.

Tvangsekteskap forstår vi her som ekteskapsinngåelse der en eller begge ektefeller ikke har mulighet til å velge å forbli ugift uten å bli utsatt for vold, frihetsberøvelse, annen straffbar eller urettmessig atferd eller utilbørlig press. Tvangsekteskap er en form for vold i nære relasjoner, og kan i praksis også innebære at den enkelte ikke har mulighet til å velge seg ut av en forlovelse eller et inngått ekteskap, eller velge en partner på tvers av familiens ønsker, uten å bli utsatt for represalier. Rettslig definisjon finnes på s. 19.

Flergifte forstår vi her som bigami eller polygami. Det vil si at en person er gift med to eller flere personer samtidig.

Internasjonale forpliktelser

Norge har gjennom tilslutning til internasjonale menneskerettighetskonvensjoner og gjennom deltakelse i FN, Europarådet, Nordisk ministerråd og andre internasjonale organer forpliktet seg til å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og vold og seksuelle overgrep mot barn.

Norge deltar aktivt i Europarådets arbeid for å bekjempe vold mot kvinner, inkludert tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, og vold og seksuelle overgrep mot barn. Norge bidrar i arbeidet med å utvikle standarder for bekjempelse av tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Arbeidet med å ratifisere konvensjonen om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner ([Istanbulkonvensjonen](#)) er i slutfasen. Formålet med konvensjonen er å forebygge og bekjempe alle former for vold mot kvinner og vold i nære relasjoner, å beskytte rettighetene til kvinner som er utsatt for slike overgrep og å fremme nasjonalt og internasjonalt samarbeid mot overgrep.

-*Artikkel 33–41* pålegger partene å sikre at nærmere angitte handlinger er kriminalisert. Dette omfatter psykisk vold, personforfølgelse, fysisk vold, seksuell vold og voldtekt, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, tvungen abort og tvungen sterilisering. Videre pålegges partene å sikre at seksuell trakassering møtes med sanksjoner.

-*Artikkel 32* gir regler om de sivilrettslige konsekvensene av tvangsekteskap.

-*Artikkel 42* fastslår at kultur, tradisjon, religion og ære ikke skal være grunner til straffefrihet.

Det pågår også et arbeid med å ratifisere Konvensjonen om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk ([Lanzarotekonvensjonen](#)).

Mål for bærekraftig utvikling (2030-agendaen)

«[2030-agendaen](#)» har 17 nye bærekraftsmål, og ble vedtatt av verdens stats- og regjeringsledere på et toppmøte i FN høsten 2015. Målene erstatter FNs tusenårsmål fra 2000, og gir retning for et globalt, bærekraftig utviklingssamarbeid fram mot 2030. 2030-agendaen bygger på internasjonale menneskerettighetsforpliktelser. Likestilling står sentralt i planen ved at «likestilling mellom kjønnene» er et eget mål (nr. 5), ved at det er integrert i delmål under flere andre temaer, og ved at det systematisk er integrert i gjennomføringen av hele agendaen. Viktige delmål er:

Delmål 5.2 Avskaffe alle former for vold mot alle jenter og kvinner, både i offentlig og privat sfære, herunder menneskehandel, seksuell og annen form for utnyttning

Delmål 5.3 Avskaffe all skadelig praksis, for eksempel barneekteskap, tidlige ekteskap og tvangsekteskap samt kvinnelig omskjæring

2030-agendaen danner et bakteppe for regjeringens handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken, *Frihet, makt og muligheter* (2016-2020).

«Linnea» på 16 år vokser opp i en liten menighet et sted i Norge. Hun får ikke ha venner eller fritidsaktiviteter utenfor menigheten. Barndommen har vært styrt av menighetens normer. Siden hun var 12 år har ledere i menigheten jevnlig spurt inngående om hennes seksuelle tanker og handlinger. Da hun som fjortenåring innrømmet at hun likte en gutt, ble hun i detalj spurt om hun hadde «lekt» med gutten, eller om hun hadde «lekt» med seg selv. Livet utenfor menigheten kjenner «Linnea» i liten grad til. Sosiale medier får hun ikke lov til å delta i. Hun drømmer om å studere, men utdannelse ansees som bortkastet i menigheten. «Man skal jobbe for å tjene Gud, ikke seg selv», sier foreldrene.

Negativ sosial kontroll

Det er vanlig at foreldre setter grenser for sine barn som en del av barneoppdragelsen, men i noen tilfeller setter foreldre helt urimelige begrensninger. Det kan handle om frykt for at familien skal tape ære ved at barna ikke oppfører seg «ordentlig» eller blir «for norske», og at de blir utsatt for ryktespredning og utstøting fra eget miljø. Negativ sosial kontroll forstår vi her som ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves systematisk for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer.

Det fins ikke forskning på omfanget av negativ sosial kontroll, men minoritetsrådgivere som jobber på utvalgte ungdomsskoler- og videregående skoler, rapporterer årlig om arbeidet med enkeltsaker.³ Siden 2013 har de totalt rapportert om 787 saker, og 298 av disse har handlet om «ekstrem kontroll». 253 saker ble rapportert som «trusler/vold». Det er mest kjent at jenter med innvandrerbakgrunn utsettes for negativ sosial kontroll, men både

gutter og jenter, kvinner og menn kan være utsatt. Om lag halvparten av minoritetsrådgivernes saker gjelder personer over 18 år, og 19 prosent av alle sakene gjelder gutter. Erfaringer fra flere hjelpetilbud er at gutter kan ha høy terskel for å ta kontakt, og at hjelpetilbud til gutter ikke er godt nok utbygd. Unge som vokser opp i lukkede trossamfunn kan også oppleve negativ sosial kontroll. Felles for alle som utsettes for negativ sosial kontroll, uavhengig av kjønn og sosial bakgrunn, er at det handler om frihetsbegrensninger som bryter med rettighetene deres og norsk lov. Det kan handle om konflikter som gjelder valg av venner, det å ha kjæreste eller om seksualliv, kjønnsidentitet og seksuell orientering.

Negativ sosial kontroll utøves også overfor barn og voksne over landegrensene. Familier i Norge kan være utsatt for press fra slektninger i opprinnelseslandet når det gjelder alt fra oppdragelse til beslutninger om ekteskap. Foreldrestøtte og veiledning i godt foreldreskap, og informasjon om lovverk og konsekvenser ved lovbrudd er viktige tiltak for å hjelpe foreldre i Norge til stå imot slikt press.

Det skjer også at barn og ektefeller etterlates i utlandet mot sin vilje, ofte fratatt penger og pass. De oppholder seg ofte hos slektninger eller andre som står familien nær, og kan holdes under strengt oppsyn. I noen tilfeller blir de sperret inne eller utsatt for andre krenkelser og vold. Integreringsrådgivere ved utenriksstasjoner har siden 2013 rapportert om 616 saker, og i 145 av dem er hovedtematikken «etterlatt i utlandet».⁴ I 142 saker er «frykt for tvangsekteskap» hovedtematikk, og i mange av disse tilfellene kan personene også være utsatt for kontroll, trusler og vold. 169 saker gjelder «andre familierelaterte saker», som rommer tilfeller av flergifte, proforma-ekteskap og langtidsvirkninger for personer som tidligere har blitt utsatt for tvangsekteskap.

3 IMDIs arbeid mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet. Rapport for 2016.

4 Op.cit.

Når det gjelder barn eller ungdom kan det handle om at familien vil få dem ut av et dårlig miljø eller skoleproblemer, eller at familien i Norge sliter. Barn over 12 år skal i henhold til barneloven bli hørt ved flytting til utlandet og samtykke dersom de ikke skal bo med sine foreldre. Voksne kvinner kan bli etterlatt i utlandet av sine fedre, ektemenn eller slektninger, ofte sammen med barna. Dersom de lever under strengt oppsyn og kontroll, er det vanskelig å reise tilbake til Norge. Noen befinner seg i områder hvor det er vanskelig for en kvinne å forflytte seg på egen hånd, eller hvor sosial uro og krigshandlinger bidrar til at all ferdsel er farlig. Når en person ikke har norsk statsborgerskap eller har dobbelt statsborgerskap, og befinner seg i land der mannen har myndighet til å ta beslutninger på vegne av ektefelle og barn, kan det utstedes reiseforbud ut av landet, slik at retur til Norge blir forhindret.

Det er en utfordring at kvinner som formelt er fraskilt, fortsatt kan ansees som gift i miljøet. Det kan også være tilfeller der mannen skiller seg fra sin kone i Norge, for deretter å inngå et nytt ekteskap. Når den nye kvinnen kommer til Norge gjennom familiegjenforening, kan det være at mannen lever med begge i et ekteskapeleg samliv. Det har vært avdekket at enkelte tilfeller av denne formen for transnasjonale serieekteskap er motivert av å utløse offentlige overføringer, og det er uklart hvilken grad av valgfrihet kvinnene i praksis har i disse tilfellene.

Konsekvensene for personer som blir utsatt for negativ sosial kontroll, kan være store. Psykiske helseproblemer og traumer er eksempler på slike konsekvenser. Hvis personene blir ufrivillig etterlatt i utlandet over lengre tid, kan det føre til tapt utdanning, tapte norskkunnskaper og vanskelig tilgang til det norske arbeidsmarkedet. Utsatte kan ha behov for langvarig støtte og oppfølging, og dette gir store økonomiske kostnader for samfunnet. For noen kan et uønsket opphold i utlandet føre til at oppholdstillatelsen i Norge går ut.

Lesbiske, homofile, bifile, transpersoner og interkjønnpersoner (LHBTI)

Personer som bryter normer for kjønn og seksualitet, og vokser opp i familier som utøver negativ sosial kontroll, har økt risiko for å bli utsatt for fysisk eller psykisk vold som avvisning, utstøting, tvangsekteskap eller andre alvorlige brudd på retten til selvbestemmelse. LHBTI-personer kan oppleve press om å inngå heterofile ekteskap. Regjeringen har utarbeidet en [Handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk \(2017-2020\) – LHBTI-planen](#). Tiltak 37 i LHBTI-planen går ut på å bedre opplæring av og informasjon til minoritetsrådgivere, ansatte ved bo- og støttetilbudet for ungdom over 18 år som er utsatt for tvangsekteskap, vold eller begrensninger i sin frihet, og de som jobber med nettstedet ung.no. Dette skal sees i sammenheng med tiltak 22 i denne planen.

«Laleh» er 18 år. Foreldrene kom til Norge da de var små. Selv om det er 40 år siden besteforeldrene innvandret, er båndene til opprinnelseslandet fortsatt tette. En dag «Laleh» slår følge med en gutt til byen, får moren en telefon fra tanten i opprinnelseslandet: «Det går rykter om at datteren din er sammen med gutter på byen. Uten hijab og i trange bukser. Hun eier ingen skam!» «Så var det min tur til å bli observert av en taxisjåfør», tenker «Laleh» oppgitt. Etter dette merker hun at familien følger med på alt hun gjør. Broren sjekker stadig telefonen og Facebook-profilen hennes. Mens de norske venninnene feirer at de er blitt myndige og snart skal flytte for seg selv, opplever «Laleh» at friheten gradvis forsvinner.

«Seineb» er norsk borger og er på ferie i opprinnelseslandet sammen med sin datter «Ayse» på 16 år. Hun tar kontakt med ambassaden og forteller at de har rømt fra familiens hus, hvor de har blitt holdt mot sin vilje i flere uker. Datteren skulle giftes bort til en fetter. De er i dekning hos venner et annet sted i landet. «Seineb» frykter sin fraskilte mann («Ayses» far) og vet ikke hvor han er. Hun er fratatt alle reisedokumenter og penger, og ber om hjelp til å komme seg til Norge. Gjennom ambassaden kommer «Seineb» og «Ayse» seg til et krisesenter. Ambassaden utsteder nødpass, og en dommer i den lokale familiedomstolen slår fast at det ikke foreligger hindringer for at «Seineb» og «Ayse» kan forlate landet. Kompetanseteamet innvilger søknad om refusjon av reiseutgifter til Norge, og sørger for plasser på et krisesenter der. Politiet gjør en trusselvurdering, og de to bor i dag på hemmelig adresse.

Tvangsekteskap

Tvangsekteskap er forbudt ved lov. Å bli utsatt for tvangsekteskap er et alvorlig overgrep. Individer som opplever å bli tvangsgiftet, vil som regel ha vært utsatt for negativ sosial kontroll i oppveksten. Når et tvangsekteskap er gjennomført, har den utsatte blitt fratatt sin grunnleggende rett til å bestemme over eget liv. Tvangsekteskap gjennomføres både i Norge og i utlandet. Dersom noen frykter et tvangsekteskap i forbindelse med en utenlandsreise, er det viktig å unngå utreise. Utsatte kan bli etterlatt eller innesperret hos slekt eller familievenner under et utlandsopphold i påvente av et tvangsekteskap, og norske myndigheter har svært begrensede muligheter for å hjelpe.

Dersom det er inngått tvangsekteskap i utlandet, skjer det ofte at den ene parten søker om oppholdstillatelse for å få familieetablering i Norge. I januar 2017 trådte det i kraft en ny bestemmelse om 24-årskrav for familieetablering i utlendingsloven. Det vil si at begge parter må være fylt 24 år før det gis oppholdstillatelse. Formålet er å bekjempe tvangsekteskap.

Den som bryter ut av et tvangsekteskap har som regel behov for langsiktig psykososial, helsemessig og økonomisk hjelp. Krisesentrene er et viktig akutttilbud for de utsatte, og det er ofte det første stedet de kommer til. Noen velger å bryte all kontakt med familien. Basert på en trusselvurdering kan politiet beslutte om det er nødvendig å bo på hemmelig adresse med sikkerhetstiltak. Det nasjonale bo- og støttetilbudet gjelder for unge over 18 år som blir utsatt for tvangsekteskap eller æresrelatert vold. Boligene er sikkerhetsvurdert av politiet og tilpasset både kvinner, menn og par. Det er et eget tilbud i barnevernet for unge under 18 år. Personer som bryter med familie og nettverk, har ofte et stort behov for støtte og veiledning for å etablere et nytt liv.

Det er vanskelig å gi sikre tall på omfanget av personer som er utsatt for tvangsekteskap i Norge. Antall henvendelser til ulike deler av hjelpeapparatet øker, og det kommer flest henvendelser som gjelder personer med bakgrunn fra Pakistan, Irak, Somalia, Afghanistan, Tyrkia og Syria. Antall unge voksne innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn fra de aktuelle landene vokser, men vi vet ikke om det betyr at risikogruppen for tvangsekteskap øker. De fleste unge voksne med innvandrerbakgrunn gifter seg med en person som selv har innvandrerbakgrunn. Utviklingen i ekteskapsmønstre for denne gruppen viser at

færre gifter seg i ung alder enn tidligere, og at få gifter seg med en person som bor i foreldrenes opprinnelsesland.

De senere årene har krig og konflikt i Syria og landene rundt ført til at barne- og tvangsekteskap har fått ny aktualitet. FN, internasjonale hjelpeorganisasjoner og lokale sivilsamfunnsorganisasjoner rapporterer om en negativ utvikling der nød, fattigdom og manglende framtidsutsikter fører til at familiene gifter bort døtrene sine tidligere. Forskning viser at det er sammenhenger mellom barne- og tvangsekteskap, fattigdom og menneskehandel.

Der det er avdekket barneekteskap, er det en utfordring at det i mange tilfeller ikke foreligger dokumentasjon om ekteskapsinngåelsen. Det kan være usikkerhet om ekteskapet har sivilrettslig gyldighet i vigselslandet og i Norge. Et ekteskap som er inngått i utlandet, vil ikke bli anerkjent dersom dette vil stride mot norske grunnleggende retts- og verdinormer, såkalt *ordre public*. Eksempler på ordre public-tilfeller er at ekteskapet er inngått under tvang, eller at ektefellene er svært unge.

Noen ekteskap er inngått utenomrettslig og er ikke gyldige i Norge. Forstandere i registrerte trossamfunn med vigselsrett har ansvar for at de som gifter seg, kjenner til at de er viet i henhold til norsk ekteskapslovgivning. Dette innebærer også at ektefellene forstår og respekterer hverandres like rett til skilsmisse.

Utviklingshemmede som vokser opp i familier som utøver negativ sosial kontroll, kan være særlig utsatt for å bli giftet bort. Det offentlige hjelpetilbudet kan være uaktuelt for noen familier, da dette ikke samsvarer med deres normer om å ivareta egne familiemedlemmer. Ekteskap kan også handle om å finne en

omsorgsperson for den utviklingshemmede. Den utviklingshemmede har ofte begrenset mulighet til å motta informasjon om egne rettigheter. Personen som gifter seg med den utviklingshemmede, er ofte uvitende om ektefellens fungeringsnivå. Det kan utgjøre en risiko for at den utviklingshemmede blir utsatt for vold og overgrep fra ektefelle og svigerfamilie.

Straffeloven § 253. Tvangsekteskap

Den som ved vold, frihetsberøvelse, annen straffbar eller urettmessig atferd eller utilbørlig press tvinger noen til å inngå ekteskap, straffes med fengsel inntil 6 år. På samme måte straffes den som ved å forlede eller på annen måte medvirker til at en person reiser til et annet land enn der personen er bosatt, med forsett om at personen der vil bli utsatt for en handling som nevnt i første ledd.

Forbud mot flergifte og barneekteskap er nedfelt i § 262. Brudd på ekteskapsloven

Den som inngår et ekteskap til tross for at han allerede er gift, straffes med bot eller fengsel inntil 1 år. Den som inngår ekteskap med noen som er under 16 år, straffes med fengsel inntil 3 år. Den som var uvitende om at fornærmede var under 16 år, kan likevel straffes hvis han på noe punkt kan klandres for sin uvitenhet. Straff kan bortfalle dersom ektefellene er om trent jevnbyrdige i alder og utvikling.

I 2016 registrerte politiet åtte anmeldelser for tvangsekteskap etter straffeloven §253. Etter straffeloven §262 ble det registrert to anmeldelser for bigami og to anmeldte brudd på ekteskapsloven mot mindreårige.

24-års krav ved familieetablering

Ved lov 17. juni 2016 nr. 58 ble det innført et 24-årskrav for familieetablering i utlendingsloven, som trådte i kraft 1. januar 2017. Vilkåret innebærer at begge ektefeller må ha fylt 24 år dersom det skal gis oppholdstillatelse for å få familieetablering i Norge. Siden vilkåret bare omfatter familieetablering, vil ikke tidligere etablerte familieforhold omfattes (familiegjenforening). Det betyr at vilkåret ikke får virkning dersom ekteskapet var inngått før tidspunktet for referansepersonens (den herboende partens) innreise i Norge, eller dersom partene har inngått ekteskap i Norge mens begge har hatt oppholdstillatelse eller norsk eller nordisk statsborgerskap. Vilkåret skal i utgangspunktet gjelde generelt (også for referansepersoner som er norske borgere), men det kan gjøres unntak dersom det er åpenbart at ekteskapet eller samlivet er frivillig. Formålet er å bekjempe tvangsekteskap. Tanken er at eldre parter, både som følge av modenhet og en mer selvstendig posisjon i familien, i større grad kan stå imot press.

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (kompetanseteamet)

597 henvendelser i 2016 er en stor økning sammenlignet med de siste årene, med om lag 400 årlige henvendelser. 158 henvendelser gjaldt trusler og vold, 139 gjaldt frykt for tvangsekteskap og 123 gjennomført tvangsekteskap.

40 prosent av sakene gjaldt unge under 18 år. Flest saker gjaldt personer med opprinnelse fra Pakistan, Irak, Afghanistan, Somalia og Syria.

Flere henvendelser om barneekteskap i 2016

Kompetanseteamet har gjennom alle år fått henvendelser som gjelder barneekteskap, men antallet økte i 2015 og 2016. Dette hang sammen med at det kom mange asylsøkere fra Syria, også mindreårige som var gift. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), Utlendingsdirektoratet (UDI) og Politiets utlendingsenhet (PU) samarbeider om avdekking, håndtering og oppfølging av barneekteskapsaker. Det er laget retningslinjer til bruk i PU og i UDI, og en digital veileder for barneverntjenesten – se www.bufdir.no

«Sara» på 18 år oppsøker helsesøster, som hun kjenner godt. Hun har fått seg kjæreste, en gutt med foreldre fra samme land som hennes. «Sara» er bekymret. «Kjæresten min tror at kjønnslemlestelse er en tradisjon som ble avvirket for lenge siden. Han sier at verken han eller kameratene ønsker en jente som er kjønnslemlestet. Jeg vet ikke hvordan jeg skal få sagt at jeg selv er det! Hva vil han si når han ser meg nedentil? Vil han synes jeg ser rar ut? Vil han gjøre det slutt? Jeg vet at bestemoren min ikke visste bedre da hun skar i meg for 10 år siden. Men jeg hater henne for det. Og moren min, hun har problemer og bruker timevis på do. Men selv om hun nå vet at kjønnslemlestelse er skadelig, så forstår hun ikke at det er grunnen til plagene hennes».

Kjønnslemlestelse

Kjønnslemlestelse er et alvorlig overgrep, med store fysiske og psykiske konsekvenser for de som blir utsatt for dette. Det fins forskjellige typer kjønnslemlestelse, og alle er forbudt i Norge. Praksisen er særlig utbredt i enkelte afrikanske land i et belte rundt Sahara og i noen land i Midtøsten. Mange steder er det en lokal tradisjon blant enkelte folkegrupper, og uvanlig i resten av landet. Innvandrere i Norge fra land hvor kjønnslemlestelse er utbredt, er blant annet fra Eritrea, Etiopia, Gambia, Sudan og Somalia.

Det er vanskelig å gi sikre tall på omfanget av kjønnslemlestelse i Norge. Det rapporteres om svært få tilfeller av kjønnslemlestelse utført på jenter etter at de har flyttet til Norge. Imidlertid har en stor gruppe jenter og kvinner blitt kjønnslemlestet før de kom til Norge. Kjønnslemlestedede jenter og kvinner kan ha helseplager som cyster, urinveisproblemer, menstruasjonsproblemer, seksuelle problemer, og problemer under graviditet og fødsel. Dette fører i varierende grad til behov for fysisk og psykisk helsehjelp, og seksuell rådgivning. De som trenger helsehjelp, kan kontakte den kommunale helsetjenesten eller ta direkte kontakt med kvinneklinikker på det lokale sykehuset. En ny diagnosekode fra Verdens helseorganisasjon (WHO) om kjønnslemlestelse er tatt inn i den norske utgaven av den internasjonale statistiske klassifikasjonen av sykdommer og beslektede helseproblemer. Det betyr at man på sikt vil kunne få statistikk på antall kjønnslemlestedede personer som mottar helsehjelp i Norge.

Noen studier viser at holdningene til kjønnslemlestelse ser ut til å endre seg etter man har bodd få år i Norge, men funnene er ikke entydige. Lovregulering, informasjonstiltak og dialogarbeid er viktige innsatsområder for å bidra til holdningsendringer på sikt og forebygge nye tilfeller. Det vil fortsatt være innvandring til Norge og ankomst av flyktninger fra land som praktiserer kjønnslemlestelse. Forskere antar at økt kunnskap om blant annet helseplager vil bidra til at foreldre vil motsette seg at døtrene deres blir kjønnslemlestet.

Helsedirektoratet har utarbeidet tilrettelagt informasjon om helsekonsekvenser og helsehjelp ved kjønnslemlestelse. De har også utarbeidet en veileder der ett av tiltakene er tilbud om samtale til jenter og foreldre med aktuell landbakgrunn, i regi av helsestasjon- og skolehelsetjenesten. Formålet med tilbudet er at det skal virke forebyggende og bidra til å identifisere behov for helsehjelp hos jenter som allerede er kjønnslemlestet. Det kan tilbys en frivillig underlivsundersøkelse. Det tilbys også gjenåpning for alle som er kjønnslemllestet, og som ber om det.

I 2005 ba Stortinget regjeringen om å utrede innføring av klinisk observasjon av alle barns kjønnsorganer ved helsekontroller, og å utrede omfanget av slike kontroller, og om de skulle være obligatoriske. Det ble konkludert med at obligatoriske underlivsundersøkelser av alle jenter, eller av jenter i risikogrupper, ikke var aktuelt som et tiltak mot kjønnslemlestelse. Det er heller ikke politisk flertall for en slik løsning i dag.

Straffeloven §284. Kjønnslemlestelse

Med fengsel inntil 6 år straffes den som utfører et inngrep i en kvinnes kjønnsorgan som skader kjønnsorganet eller påfører det varige forandringer. Rekonstruksjon av kjønnslemlestelse straffes på samme måte. Samtykke fritar ikke for straff. Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes yrkesutøvere og ansatte i barnehager, barnevernet, sosialtjenesten, helse- og omsorgstjenesten, skoler, skolefritidsordninger og trossamfunn, som ved anmeldelse eller på annen måte unnlater å søke å avverge en kjønnslemlestelse. Tilsvarende gjelder for forstandere og religiøse ledere i trossamfunn. Avvergingsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt. Unnlatelsen er ikke straffbar hvis kjønnslemlestelsen ikke kommer til fullbyrdelse eller til straffbart forsøk.

Straffeloven § 285. Grov kjønnslemlestelse

Grov kjønnslemlestelse straffes med fengsel inntil 15 år. Ved avgjørelsen av om kjønnslemlestelsen er grov skal det særlig legges vekt på om inngrepet har hatt til følge a) sykdom eller arbeidsudyktighet av noen varighet, jf. § 274, b) en uhelbredelig lyte, feil eller skade, eller c) død eller betydelig skade på kropp eller helse.

Det ble i 2016 politianmeldt to tilfeller av kjønnslemlestelse etter straffeloven § 284 og ingen anmeldelser etter §285 (grov kjønnslemlestelse).

Det er ikke ført saker om kjønnslemlestelse for domstolene i Norge. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) fikk i 2016 i oppdrag å utarbeide en rapport som går gjennom saker som er henlagt av politiet og påtalemyndigheten. Rapporten vil bidra til mer kunnskap for bedre iringteføring av slike saker.

Strategi for styrket internasjonal innsats mot kjønnslemlestelse av jenter (2014 – 2017)

Strategien ble lansert for å styrke Norges innsats mot kjønnslemlestelse. Ambisjonen er å bidra til at ingen jenter utsettes for kjønnslemlestelse, og at de som allerede er omskåret skal få best mulig behandling.

Det er et mål å øke støtten til internasjonale organisasjoner og sivilt samfunn, og i 2015 ble den økt fra 25 millioner kroner til om lag 50 millioner kroner. Kombinert med støtte gjennom FN var total norsk støtte i 2015 på om lag 70 millioner kroner. Etiopia og Somalia er pekt ut som pilotland. Det er avsatt 10 millioner kroner årlig til et nytt sivilsamfunnsprogram i Somalia i samarbeid med DFID for 2017-2019. Styrket kobling mellom nasjonal og internasjonal innsats har vært et viktig oppfølgingspunkt, og samarbeidet mellom departementene er styrket. Strategien styrker koblingen til andre innsatsområder i utenriks- og utviklingspolitikken. Normativt arbeid i FN og andre relevante arenaer er et annet sentralt innsatsområde.

INNSATSOMRÅDE 1:
ET STYRKET RETTSVERN FOR
UTSATTE PERSONER

Personer med tilknytning til Norge kommer noen ganger i vanskelige situasjoner mens de oppholder seg i utlandet. Slike saker kan for eksempel dreie seg om etterlatte barn, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, eller ufrivillige utenlandsopphold. Barneekteskap og tilfeller av flergifte er ofte inngått i utlandet, og kontroll eller tvang kan være en del av bildet. Sakene byr på juridiske, logistiske og sikkerhetsmessige utfordringer for norske myndigheter. Hjelpeapparatet og rettssystemet i Norge må være rustet til å hjelpe personer med tilknytning til Norge ut av den vanskelige situasjonen.

Noen ekteskap er inngått utenomrettslig og er ikke gyldige i Norge. Slike ekteskap faller utenfor ekteskapsloven og straffelovens § 253 om tvangsekteskap. Det er ikke mulig å få slike ekteskap annullert, få tatt ut skilsmisse eller eventuelt få noen dømt for tvangsekteskap etter norsk lov. Personer som har vært gift i henhold til ekteskapsloven, men som senere har fått ekteskapet oppløst, vil i noen tilfeller fortsatt bli ansett som gift i det miljøet de er i. Justis- og beredskapsdepartementet utstedte instruks [GI-13/2016](#) «Nedre aldersgrense for å anerkjenne ekteskap inngått i utlandet» til UDI og Utlendingsnemnda (UNE) 20. desember 2016. Formålet med instruks er å sikre at ekteskap inngått i utlandet som kan virke støtende på norsk rettsorden, ikke anerkjennes ved behandling av saker etter utlendingsloven. Instruks angir en hovedregel om hvilken aldersgrense som skal legges til grunn for at utlendingsmyndighetene skal kunne anerkjenne ekteskap inngått i utlandet, på et tidspunkt da ingen av partene hadde noen tilknytning til

Norge. Begge parter må ha vært minst 16 år da ekteskapet ble inngått, med en snever adgang til å gjøre unntak. Unntak kan gjøres etter en konkret vurdering, der det kan ses hen til om partene er jevnbyrdige i alder og utvikling og partenes alder på søknadstidspunktet, og om partene har felles barn.

Regjeringen ønsker å styrke rettssikkerheten til personer som utsettes for tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, vold og overgrep.

Regjeringen vil derfor gå gjennom og klargjøre hva som er gjeldende rett for anerkjennelse av ekteskap som er inngått i utlandet, særlig reglene om anerkjennelse av ekteskap inngått av mindreårige og bigami. Kriminalisering av utenomrettslige avtaler om ekteskap skal vurderes. Videre skal man vurdere å utvide avvergingsplikten i straffeloven til å omfatte tvangsekteskap, og om avvergingsplikten om kjønnslemlestelse skal flyttes til denne bestemmelsen. Det skal også vurderes om utlendingslovens bestemmelse om mishandling skal utvides til å inkludere personer som er utsatt for vold fra svigerfamilie eller storfamilien.

Regjeringen har som mål å klargjøre offentlige myndigheters ansvar og muligheter for å hjelpe etterlatte barn i utlandet, både når det gjelder å forebygge og for å følge opp barna som kommer tilbake til Norge. Retningslinjene for håndtering av etterlatte barn i utlandet skal revideres, og skolen skal utvikle rutiner eller retningslinjer for å fange opp utsatte elever.

Flergifte - bigami og polygami

Ifølge norsk lov kan man ikke være gift med to eller flere personer samtidig, såkalt bigami eller polygami. Det er forbudt å inngå ekteskap når et tidligere ekteskap består, jf. ekteskapsloven § 4. Det er straffbart å inngå ekteskap til tross for at man allerede er gift, og overtredelse straffes med bot eller fengsel inntil 1 år, jf. straffeloven § 262.

Selv om bigami ikke er lovlig i Norge, kan partene ha inngått et slikt ekteskap i utlandet. Det vil ikke bli anerkjent i Norge dersom en av partene var norsk statsborger eller fast bosatt i Norge på vigselstidspunktet, jf. ekteskapsloven § 18a. Dersom begge parter ber om det kan et slikt ekteskap likevel godkjennes, hvis det foreligger sterke grunner. Det har i perioden 2007-2015 ikke vært anerkjent reelle bigamiekteskap.

I tilfeller der ingen av partene hadde tilknytning til Norge på vigselstidspunktet, er utgangspunktet at et ekteskap som er gyldig inngått etter utenlandsk rett, anerkjennes i Norge. Dersom det strider mot våre grunnleggende retts- og verdinormer, såkalt *ordre public*, vil det likevel ikke bli anerkjent.

Hver av ektefellene kan kreve et ekteskap oppløst hvis det er inngått i strid med bigamiforbudet, men ikke hvis det tidligere ekteskapet er opphørt. Om ingen av partene reiser sak, vil fylkesmannen reise sak for å oppløse ekteskap nummer to, jf. ekteskapsloven § 24. Med oppløsning opphører ekteskapet umiddelbart.

Flergifte er også regulert i utlendingsregelverket. Utlendingsloven godkjenner ikke familiegjenforening med flere ektefeller. En referanseperson som har inngått ekteskap med flere personer, vil kunne få familiegjenforening med kun én av ektefellene. Dersom referansepersonen allerede er gift med en person som er bosatt i Norge, kan det ikke gis tillatelse til familiegjenforening til en annen ektefelle. Ektefelletillatelse kan også nektes dersom referansepersonen tidligere har vært gift med en annen og det framstår som mest sannsynlig at de tidligere ektefellene ønsker å fortsette samlivet (utlendingsloven § 40 syvende ledd).

Tiltak 1: Vurdere innstramminger i ekteskapsloven for å bekjempe barneekteskap og bigami

Et ekteskap som er gyldig inngått i utlandet vil i utgangspunktet bli anerkjent i Norge, men et ekteskap anerkjennes likevel ikke dersom dette åpenbart ville virke støtende på norsk rettsorden (*ordre public*). I forarbeidene til ekteskapsloven har det tidligere vært uttrykt at en *ordre public*-stridig lav alder for ekteskap klart antas å være under 15 år. Lovendringer og endringer i praksis de senere årene kan imidlertid tenkes å påvirke *ordre public*-normen slik at aldersgrensen som tidligere har vært uttrykt, ikke gir uttrykk for gjeldende rett i dag. I instruks GI-13/2016 fra Justis- og

beredskapsdepartementet til UDI og UNE er det nå lagt til grunn en 16-årsgrense i utlendingssaker.

BLD utreder derfor gjeldende rett om anerkjennelse av ekteskap inngått i utlandet - særlig reglene om anerkjennelse av ekteskap inngått av mindreårige i utlandet - med tanke på en endring av regelverket dersom arbeidet viser at det er nødvendig. Reglene om anerkjennelse av bigamiske ekteskap vil også bli gjennomgått i utredningen.

Ansvarlig: BLD

Tiltak 2: Utvidelse av tidsfristen for oppheving av tvangsekteskap skal utredes

Fristen for å reise søksmål om gyldigheten av tvangsekteskap er i dag seks måneder, ifølge ekteskapsloven § 16 fjerde ledd. BLD vil utrede om denne fristen bør utvides.

Ansvarlig: BLD

Tiltak 3: Kriminalisering av utenomrettslige og religiøst inngåtte tvangsekteskap skal utredes

Det er ikke uvanlig at tvangsekteskap inngås gjennom utenomrettslige avtaler og religiøse seremonier, noe som blant annet skyldes at formell inngåelse av ekteskap kan være kostbart og medfører unødig bruk av tid på offentlige kontorer eller lignende. Det kan også skyldes manglende kunnskap om krav til juridisk gyldighet av ekteskapsinngåelser. Slike utenomrettslige ekteskap rammes ikke av straffebestemmelsen om tvangsekteskap. JD vil utrede om bestemmelsen om tvangsekteskap bør endres slik at den også rammer utenomrettslige ekteskap.

Ansvarlig: JD

Tiltak 4: Utvidelse av avvergingsplikten til å omfatte tvangsekteskap skal utredes

Straffeloven § 196 knesetter en strafferettslig avvergingsplikt. Bestemmelsen rammer den som unnlater å forsøke å hindre nærmere spesifiserte straffbare handlinger og følgene av dem. Plikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt. JD vil vurdere om avvergingsplikten bør utvides til blant annet å gjelde tvangsekteskap. Departementet vil også utrede omplikten til å avverge kjønnslemlestelse bør flyttes fra straffeloven § 284 til straffeloven § 196.

Ansvarlig: JD

Tiltak 5: Utvide bestemmelsen om mishandling til å omfatte storfamilie

Personer med midlertidig oppholdstillatelse i familieinnvandring som ektefelle eller samboer til en person bosatt i Norge, må som hovedregel returnere til hjemlandet dersom samlivet opphører før det er gitt permanent oppholdstillatelse. Personer som har blitt utsatt for mishandling i samlivsforholdet, og som har hatt oppholdstillatelse som ektefelle eller samboer, har etter søknad rett til fortsatt opphold etter et samlivsbrudd, jf. utlendingsloven § 53 første ledd bokstav b. Mishandlingen kan være av både fysisk og psykisk art, men er avgrenset til mishandling fra samlivspartneren.

JD vil sende på høring et forslag til endringer i utlendingsloven § 53 første ledd bokstav b, som innebærer at bestemmelsen utvides til også å omfatte personer som har vært utsatt for mishandling fra svigerfamilien eller andre medlemmer av husholdet i en storfamilie. En slik utvidelse vil ivareta personer som er i en vanskelig situasjon.

Ansvarlig: JD

«Salida» har kommet til Norge gjennom familiejenforening, men når hun og ektemannen besøker en syk slektning i opprinnelseslandet blir hun etterlatt der av ham. Barna er i Norge. Mannen skiller seg fra «Salida» uten hennes vitende og vilje for å kunne søke familiejenforening med sin andre kone, som han er religiøst gift med i opprinnelseslandet. «Salida» mister alle sine rettigheter i Norge, og i praksis også omsorgen for barna. «Salida» blir utstøtt av familien og svigerfamilien i opprinnelseslandet fordi hun som skilt kvinne bringer skam over dem.

Tiltak 6: Gå gjennom regelverk og praksis i forbindelse med flergifte og transnasjonale serieekteskap

Det er behov for mer kunnskap om utbredelsen av flergifte i Norge for å kunne vurdere hvilke implikasjoner det har, og hvordan det skal følges opp og håndteres innenfor de enkelte etatenes ansvarsområde. På bakgrunn av dette skal det vurderes om gjeldende lovverk og rutiner er oppdatert for å kunne avdekke flergifte og følge opp lovbrudd, blant annet misbruk av velferdsordninger.

JD vil også kartlegge omfanget av ekteskap der en person med lovlig opphold i Norge, to eller flere ganger inngår ekteskap med en utenlandsk statsborger (transnasjonale serieekteskap). JD skal foreta en gjennomgang av gjeldende regelverk og praksis for familieinnvandring for å se om det er behov for å innføre en skranke i utlendingslovgivningen mot at en person som allerede har vært referanseperson for en ektefelle i en familieinnvandringssak skal kunne hente en ny ektefelle til Norge.

Ansvarlig: JD

Gjennomføres i samarbeid med: ASD, BLD og UD

«Mohammed» er 16 år. Han er en talentfull danser, opptrer ofte, og får lov til det meste. Han blir glad når han kommer inn på helse- og oppvekstfag på videregående skole, og drømmer om å bli barne- og ungdomsarbeider. Når «Mohammed» forteller dette til foreldrene, sier de til ham: «Du skal til hjemlandet vårt og gå på skole der. Det blir ikke mann av deg slik du holder på her». «Mohammed» forstår ingenting. Kan foreldrene bare bestemme det? Hva om han ikke vil? Han snakker med rådgiver og helsesøster, men de sier bare at han må snakke med foreldrene sine. «Mohammed» er fortvilet. Ingen forstår ham. Ingen hjelper ham. Han vil ikke til hjemlandet, han hører ikke til der. Men han føler heller ikke lenger at han hører til her.

Tiltak 7: Forbedre retningslinjene om etterlatte barn i utlandet

Retningslinjer for håndtering av etterlatte barn i utlandet ([Q-1038 B](#)) ble utgitt i 2002 av daværende Barne- og familiedepartementet, i samarbeid med Utenriksdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Justis- og politidepartementet. Hensikten med retningslinjene var å klargjøre hva norske myndigheter kunne gjøre for barn som var etterlatt i utlandet, inkludert spørsmål om hjemsendelse/retur, og eventuell videre oppfølging ved tilbakekomst til Norge. Det er behov for å revidere disse retningslinjene i tråd med dagens lovverk og rutiner. Bufdir skal, i samråd med relevante myndigheter, revidere retningslinjene for håndtering av etterlatte barn i utlandet. Retningslinjene skal inneholde en omtale av gjeldende regelverk og offentlige myndigheters ansvar, samarbeid og mulighet for å bistå etterlatte barn i utlandet, inkludert spørsmål om hjemsendelse/retur. Retningslinjene skal også omtale hvordan norske myndigheter kan forebygge at barn etterlates i utlandet, og hvordan norske myndigheter skal følge opp barn etter en eventuell tilbakekomst til Norge.

Ansvarlig: BLD

Gjennomføres i samarbeid med JD, KD og UD

Tiltak 8: Sikre oppfølgingssamtale for elever som skal flytte til utlandet uten sine foreldre

Det er skolen som vil ha den beste muligheten til å fange opp situasjoner hvor eleven selv ikke ønsker å flytte, og en rutine eller retningslinje om å ha oppfølgingssamtale vil kunne ha en forebyggende effekt på forekomsten av negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Skolen har plikt til å henvende seg til barnevernet hvis det er mistanke om omsorgssvikt.

Ansvarlig: KD

Gjennomføres i samarbeid med BLD og JD

Internasjonale foreldretvister og barnevernssaker

Norge har ratifisert Haagkonvensjonen av 1996. Konvensjonen regulerer hvilken stat som kan treffe beskyttelsestiltak for barn. Hovedregelen er at staten der barnet har vanlig bosted, kan treffe beskyttelsestiltak. Staten som barnet oppholder seg i, kan likevel treffe midlertidige tiltak og tiltak i hastesituasjoner. En sak kan, på nærmere vilkår, unntaksvis overføres til en annen stat som barnet har tilknytning til, når dette er til barnets beste. Konvensjonen har også regler om hvilken stats lovverk som skal brukes, og regler om anerkjennelse og gjennomføring av beskyttelsestiltak for barn, som er besluttet i andre stater. Konvensjonen legger til rette for samarbeid og informasjonsutveksling mellom konvensjonsstater om enkeltsaker. Bufdir er sentralmyndighet for saker etter konvensjonen. Barnevernstjenester kan kontakte Bufdir ved behov for samarbeid og dialog med andre stater.

Norsk tiltredelse til konvensjonen medførte generelle endringer i barneloven og barnevernloven. Barn over 12 år skal samtykke til at de tas med til utlandet hvis ikke minst én forelder med foreldreansvar er med. Barnevernstjenesten kan nå fremme sak for fylkesnemnda om omsorgsovertakelse hvis barnet har vanlig bosted i Norge og oppholder seg i utlandet, uavhengig av om det er et konvensjonsland eller ikke (bvl. § 4-12).

Barn etterlatt i utlandet

Noen unge blir tatt med til foreldrenes opprinnelsesland og etterlatt der, mot sin vilje. En del av disse er under 18 år. Ifølge barneloven kan barn over 12 år ikke tas med eller sendes utenlands uten sitt samtykke, hvis ikke minst én forelder med foreldreansvar er med. Ifølge barneloven skal barn over 12 år samtykke til at de tas med til utlandet, dersom de ikke skal bo med foreldrene. I de fleste tilfeller hvor negativ sosial kontroll, tvangsekteskap eller kjønnslemlestelse er årsaken, blir barna etterlatt i land Norge ikke har et konvensjonssamarbeid med. UD gir konsulær bistand i disse sakene. Hva slags bistand utenriktjenesten kan yte i utlandet, avhenger av lover og regler i det landet den mindreårige oppholder seg i. Mulighet for å gi bistand begrenser seg når barn og unge ikke har norsk statsborgerskap, har dobbelt statsborgerskap eller befinner seg i land hvor norske myndigheter har reiseråd.

INNSATSOMRÅDE 2:

STYRKE HJELPEN TIL PERSONER
SOM BRYTER MED FAMILIE OG
NETTVERK

Unge som blir utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold kan ha behov for beskyttelse grunnet trusler fra familien. Noen må bryte med familien og lever med sikkerhetstiltak på hemmelig adresse. Personer som har brutt med familie og nettverk, har ofte stort behov for støtte og veiledning. Det kan gjelde ulike typer økonomisk og praktisk bistand fra det offentlige ved flytting mellom kommuner. For å ivareta sikkerheten til voldsutsatte må lokalt politi være kjent med trusselvurderinger som gjelder ved æresrelatert vold. En av hovedutfordringene for utsatte som bryter med nettverk, er ensomhet, og for noen blir det å stå alene for vanskelig slik at de vender tilbake til voldsutøverene. Hjelp til å bygge opp et nytt nettverk krever ofte at støttepersoner er tilgjengelige på ettermiddager og på kveldstid. Det er behov for å få på plass ordninger som møter dette behovet og gjør det enklere for utsatte å komme i kontakt med personer som kan være støtte og mentor.

Frivillige organisasjoner og ressurspersoner har i mange år gjort en viktig innsats og ivaretar ulike oppgaver som ikke dekkes gjennom det offentlige tilbudet. Frivillige organisasjoner og krisesentrene er viktige brobyggere mellom utsatte og det offentlige hjelpeapparatet, og samfunnet for øvrig. Det er viktig at politi, barnevern og Nav-ansatte har nødvendig kunnskap for å sikre beskyttelse og god bistand til personer som er utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold.

Regjeringen vil legge til rette for at personer som blir utsatt for negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse skal få god hjelp og nødvendig beskyttelse. Ettervernet for de som har brutt med familie og nettverk skal styrkes. Botilbudet for unge under 18 år skal evalueres, og behovet for nye bo- og støttetiltak skal vurderes.

Voldsoffererstatning

Alle som er påført en personskaade som krenker livet, helsen eller friheten som følge av en straffbar handling, kan ha krav på voldsoffererstatning fra staten. Det gjelder også de som er utsatt for tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Forholdet må i utgangspunktet være anmeldt til politiet. Ordningen gjelder innenfor Norges grenser, men personer bosatt i Norge på hendelsestidspunktet kan, etter nærmere regler, tilkjennes voldsoffererstatning for handlinger som har skjedd i utlandet. Se også www.voldsoffererstatning.no

Styrket offeromsorg

Etter mønster fra Støttesenteret for fornærmede i Trondheim, skal det etableres offeromsorgskontorer i alle landets 12 politidistrikter, i samarbeid med kommunene. De skal være lokalisert hos politiet. Det er i dag 14 rådgivningskontorer for kriminalitetsofre (RKK), som skal overføres til politiet. Det er avsatt 28 millioner kroner til formålet fra 2017.

Målgruppen for kontorene er ofre for integritetskrekende kriminalitet, inkludert utsatte for tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. De nye offeromsorgskontorene vil ytterligere styrke fornærmedes stilling gjennom straffesakskjeden og bidra til at voldsofre og pårørende får hjelp til å komme seg videre.

Tiltak 9: Innføre mentorordning for unge som er utsatt for negativ sosial kontroll, æresrelatert vold og tvangsekteskap

Bufdir får i oppdrag å utvikle en mentorordning for denne gruppen. Utviklingen skal skje i samarbeid med frivillige organisasjoner på feltet, blant annet Røde Kors-telefonen om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Ordningen skal bidra til at utsatte får hjelp og støtte til en selvstendig tilværelse. Man skal la seg inspirere av erfaringer med mentorordning i Danmark og ta utgangspunkt i erfaringer fra ettervernstilbudet til personer i det nasjonale bo- og støttetilbudet for unge som er utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold. De utsattes sikkerhet skal ivaretas når ordningen blir utviklet og tatt i bruk.

Ansvarlig: JD

Tiltak 10: Evaluere botilbudet i barnevernet for unge under 18 år som er utsatt for æresrelatert vold eller tvangsekteskap og vurdere nye støttetiltak

I Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008-2011) ble det etablert et botilbud for unge under 18 år som er utsatt for æresrelatert vold og/eller tvangsekteskap. Botilbudet har siden 2013 vært en del av det ordinære tilbudet i Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat). Kompetanseteamet melder om at tilbudet ikke er så tilgjengelig som ønsket, og at tilbudene som gis, ikke i tilstrekkelig grad er kjent for den kommunale barneverntjenesten. Det er behov for å kartlegge og evaluere botilbudet, inkludert å vurdere behovet for nye bo- og støttetiltak for denne målgruppen.

Ansvarlig: BLD

Tiltak 11: Etablere retningslinjer for politiets beskyttelse av trusselutsatte

Kode 6 er et av tiltakene politiet kan sette iverk for å beskytte trusselutsatte. Dette innebærer at opplysninger om den eller de som blir truet, skjermes i folkeregisteret og bare er tilgjengelig for en begrenset krets. Kripos er kontaktpunkt og rådgivende organ for lokalt politi.

Regjeringen vil bidra til at det etableres retningslinjer for politiets bruk av kode 6, inkludert samarbeid med øvrige tjenester.

Ansvarlig: JD

Tiltak 12: Styrke veiledning av voldsutsatte personer som flytter til ny kommune

For å sikre gode sosialtjenester til trusselutsatte i saker hvor personen må flytte til en annen kommune grunnet egen sikkerhet, skal det utarbeides en veileder som klargjør prinsippet om oppholdskommune. Det skal særlig legges vekt på hvordan voldsutsatte tjenestemottakere kan ivaretas på best mulig måte i overgangen fra en kommune til en annen. Arbeids- og velferdsdirektoratet skal sikre at veilederen blir godt kjent blant Nav-ansatte.

Ansvarlig: ASD

Gjennomføres i samarbeid med JD

Familie- og sikkerhetsarbeid

Unge som er utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold, kan ha behov for beskyttelse grunnet trusler fra familien. Noen må bryte med familien og lever med sikkerhetstiltak på hemmelig adresse i det nasjonale bo- og støttetilbudet. Strengere regler for sikkerhet kan oppleves som en videreføring av den kontrollen de flyktet fra. Mange har kontakt med familien til tross for trusler og risiko for vold. At familien også får hjelp, kan bidra til å dempe truslene mot den unge. Familie- og sikkerhetsarbeid har et felles mål om å styrke den unges evne til å håndtere en vanskelig situasjon og gjøre trygge valg.

Enerhaugen familievernkontor har prøvd ut et samarbeid med Oslo politidistrikt ved Stovner politistasjon. Når en person søker om beskyttelse på grunn av trusler om tvangsekteskap, går etatene sammen om å jobbe med familien. Målet er å gi den utsatte en tryggere tilværelse. På sikt, og etter en grundig risikovurdering, kan det legges til rette for kontakt mellom den utsatte og familien.

Nav

Nav-kontoret skal yte sosiale tjenester til dem som trenger det og er samfunnets siste sikkerhetsnett. Kommunen er ansvarlig for tjenestene. Nav-kontoret skal gi opplysning, råd og veiledning for å forebygge eller løse sosiale problemer. Hensikten er å bidra til å mestre egen livssituasjon. Nav-kontoret skal være oppmerksomme på forhold om vold, trusler, omsorgssvikt av barn skal meldes fra til barnevernet. I saker om tvangsekteskap skal den utsatte vurderes som enslig i behandling av saker om økonomisk sosialhjelp, og det skal ved behov gis midlertidig botilbud. For å unngå at enkeltpersoner i vanskelige livssituasjoner blir kasteballer mellom kommuner, er det oppholdskommunen som har ansvar for å yte sosiale tjenester, uavhengig av registrert bostedskommune.

Ved flytting er det kommunen personen flytter til som er ansvarlig, men det kan være behov for at Nav-kontoret i fraflyttingskommunen medvirker til etablering i ny kommune. I slike saker er det viktig med dialog mellom kommunene før flytting. Trusselutsatte har særskilte beskyttelsesbehov og kommunen har en plikt til å ivareta disse. Ved flytting mellom kommuner er det viktig at voldsutsatte tjenestemottakere følges opp, særlig med hensyn til tilgang til midlertidig husvære, overgang til arbeid, gjennomføring av utdanning og lignende. For å styrke oppfølgingen av voldsutsatte ved flytting kan det være behov for nærmere veiledning på området.

INNSATSOMRÅDE 3:
ENDRING AV HOLDNINGER
OG PRAKSIS I BERØRTE MILJØER

Norsk lov setter rammer for alle innbyggere i Norge. Alle skal være kjent med sine rettigheter. Alle skal få bestemme over egen kropp og eget liv. Slik er det ikke for alle i dag. Henvendelser om negativ sosial kontroll og tvangsekteskap til hjelpetilbudene øker. Det vil også fortsatt være innvandring til Norge fra land som praktiserer kjønnslemlestelse. Praksis som bryter med norsk lov og norske verdier, aksepteres ikke. Skal vi klare å endre holdninger og ulovlige praksiser, må alle berørte miljøer bidra og delta i innsatsen.

Det er viktig at innvandrere får informasjon om normer og regler i det norske samfunnet i ulike faser av integreringsprosessen. Informasjonen bør gis til nyankomne så tidlig som mulig, og den bør gjentas og utdypes i takt med at den enkelte får en bedre forståelse av det norske samfunnet. Asylmottak er en viktig arena for å nå asylsøkere. I 2017 innførte regjeringen 50 timers opplæring i norsk kultur og norske verdier for asylsøkere. Formidling av den enkeltes plikter og rettigheter etter norsk lov er en sentral del av denne opplæringen. Opplæringen skal gis på et språk deltakeren forstår. Gjennom flere år har personer med fluktbakgrunn som har fått opphold i landet, og innvandrede familiemedlemmer til norske og nordiske borgere fått opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere. Emner om likestilling og bekjempelse av ulike former for vold i nære relasjoner, inngår i samfunnskunnskapsopplæringen og vil i stor grad også komme igjen i norskopplæringen.

Trossamfunn er en møteplass for mange. Ledere i tros- og livssynssamfunn kan ha stor innflytelse, og er en viktig målgruppe for informasjon om lovgivning, kunnskap om samfunnet og verdispørsmål. Frivillige organisasjoner og ressurspersoner i innvandrer miljøer har et unikt utgangspunkt for å drive holdningsskapende arbeid overfor både ungdom og voksne. Foreldre er en viktig målgruppe. Skolen og barnehagen er særskilt viktige arenaer for at barn og unge skal kunne lære om sine rettigheter og utvikle evnene sine best mulig, uavhengig av bakgrunn og forholdene hjemme. Skolens rolle i forebygging av vold og overgrep har blitt styrket.

Regjeringen vil at foreldre skal få relevant informasjon, hjelp og rådgivning. Det skal bidra til godt foreldreskap og trygge familierelasjoner. Regjeringen ønsker også å styrke og oppdatere informasjon og opplæring om norsk lov og norske verdier. Informasjon om rettigheter skal øke mulighetene for utsatte personer til å kunne søke nødvendig hjelp og støtte. Informasjon skal være tilrettelagt for ulike grupper og formidles bredt til ansatte i tjenestene, berørte grupper og befolkningen for øvrig.

Tiltak 13: Styrke undervisningstilbudet Vold i nære relasjoner for voksne innvandrere

Nyankomne voksne innvandrere som omfattes av rett og/eller plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap, får opplæring etter læreplanen i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere (2012). Kommunene er ansvarlige for å tilby denne opplæringen, som omfatter 50 timers samfunnskunnskapsopplæring på et språk deltakeren forstår. Både i norsk- og samfunnskunnskapsopplæringen gir lærerne deltakerne informasjon om kjønnslemlestelse og tvangsekteskap. Deltakerne får kunnskap om at vold mot barn og andre familiemedlemmer, kjønnslemlestelse og tvangsekteskap er forbudt, og om straffereaksjoner. Lærere og ledere i opplæringen blir også kurset i disse temaene. Kompetanse Norge utviklet for flere år siden et undervisningsopplegg (deltakerhefte og lærerens bok), *Vold i nære relasjoner*, som fins på 19 språk, og som er i bruk i opplæringen. Det er behov for å oppdatere undervisningsopplegget.

Innholdet i læringsressursen *Vold i nære relasjoner* skal oppdateres, ressursen skal digitaliseres, og den skal være tilgjengelig på flere språk.

Ansvarlig: JD

Tiltak 14: Utvikle opplæringstilbud for ressurspersoner fra berørte miljøer

For å forsterke den forebyggende innsatsen vil regjeringen støtte opp om at berørte miljøer involveres i endring av holdninger og praksis. Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) skal få i oppdrag å utvikle et opplæringstilbud til ressurspersoner fra berørte innvandrergupper. Tilbudet skal legge til rette for at ressurspersonene kan fungere som endringsagenter på innsiden av de berørte miljøene. RVTS skal

samarbeide med kommunene og relevante innvandrersorganisasjoner. Det skal gis opplæring til og arrangeres samlinger for ressurspersoner i alle regioner.

Ressurspersoner som har fått opplæring av RVTS, kan også støtte lærerne i norsk- og samfunnskunnskapsopplæringen når vold i nære relasjoner skal tas opp i undervisningen. Det kan bidra til at det er lettere å ta opp disse temaene for lærerne. IMDi og Kompetanse Norge skal bidra til at kommunene legger til rette for dette.

Ansvarlig: JD

Gjennomføres i samarbeid med BLD og HOD

Tiltak 15: Videreføre tilbudet om dialoggrupper mot vold med beboere i asylmottak

Dialoggrupper mot vold er et viktig tiltak i asylmottak for å styrke arbeidet med forebygging av vold. Formålet er å redusere vold i og utenfor mottak. Dialoggruppene kan i tillegg bidra positivt til integreringsarbeidet. Beboerne får lære om de ulike rollene de skal fylle i det norske dagliglivet, som samfunnsborger, partner og forelder, og om temaer som tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, og norske lover og verdier. Tiltaket innebærer kursing av mottaksansatte, og gjennomføring av dialoggrupper med beboere i mottakene.

Ansvarlig: JD

Tiltak 16: Utrede opplæring for religiøse ledere

Kulturdepartementet skal sette i gang utredning av et lokalt/regionalt kurstilbud for ledere i tros- og livssynssamfunn, jf. det nasjonale kurset «Å være religiøs leder i det norske samfunnet» som i dag tilbys ved Universitetet i Oslo. Et lokalt/regionalt tilbud som er utviklet i samarbeid med kommuner og lokale instanser, vil gjøre det enklere for religiøse ledere å delta ved at det kan gjennomføres på kveldstid eller i helg uten å reise til Oslo. I tillegg vil et slikt lokalt/regionalt innrettet kurs kunne bidra til å bygge relasjoner og nettverk mellom trossamfunn og lokale myndigheter. Kurset skal være et lavterskeltilbud som gir en grunnleggende innføring i norske samfunnsforhold, med særlig vekt på religionsrelatert lovgivning i Norge og forholdet mellom sekulære verdier og religiøse verdier. Som del av dette kurset bør religiøse ledere få en innføring i problemstillinger som er knyttet til negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Kurset bør involvere representanter for relevante lokale offentlige etater som jobber med disse problemstillingene.

Ansvarlig: KUD

Tiltak 17: Styrke opplæringen om godt foreldreskap

Regjeringen styrker i 2017 tilskuddsordningen hvor kommunene kan søke støtte til ulike foreldrestøttende tiltak. I Prop.12 S (2016-2017) *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)* legges det opp til en fortsatt økt satsning på tiltak som styrker samspill mellom barn og foreldre. Informasjon om tilskuddsordningen skal særlig markedsføres overfor kommuner som bosetter nyankomne flyktninger.

I *Opptrappingsplanen mot vold og overgrep* går det også fram at regjeringen vil fremme den første nasjonale strategien for foreldrestøttende tiltak. Gjennomføring av strategien vil

sikre et nasjonalt likeverdig tilbud om foreldre-støtte, sikre at tiltakene som brukes har et solid kunnskapsgrunnlag, og fremme godt samarbeid og god koordinering mellom ulike instanser som retter seg mot foreldre fra graviditet til barnet fyller 18 år.

Ansvarlig: BLD

Tiltak 18: Styrke informasjon om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

Dette tiltaket skal sees i sammenheng med tiltak i Prop. 12 S (2016-2017) *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)* om informasjon til befolkningen om vold og overgrep, om digitalt informasjonsmateriell om vold og overgrep til bruk i barnehager og skoler, og med tiltak 13 i denne planen.

Tiltak 18 a) Gjennomføre kampanjer

IMDi får videreført sitt oppdrag om å gjennomføre kampanjer om handlingsplanens temaer. Kampanjene skal ta i bruk på erfaringer fra tidligere kampanjer som #stoppekstremkontroll og #ikkegreit, men også vurdere nye kanaler og formidling gjennom sosiale medier.

Ansvarlig: JD

Tiltak 18 b) Videreføre nettverk for informasjonsutveksling og veiledningsmateriell

Buudir får videreført sitt oppdrag om å lede et nettverk for informasjonsutveksling og veiledningsmateriell om handlingsplanens temaer. Dette skal gjøres i samarbeid med IMDi, Helsedirektoratet, UDI, POD, AVdir, Utdanningsdirektoratet (Udir), NKVTS, og RVTS. Kulturdepartementet (KUD) skal stille med en kontaktperson i nettverket.

Ansvarlig: JD

Gjennomføres i samarbeid med ASD, BLD, HOD, KUD, KD og UD

Tiltak 18 c) Systematisere informasjon om helsekonsekvenser ved kjønnslemlestelse og styrke informasjon om rett til helsehjelp

Informasjon om helsekonsekvenser ved kjønnslemlestelse skal systematiseres, og formidlingen av informasjon om helsekonsekvenser og retten til helsehjelp rettet mot utsatte grupper skal styrkes. I tråd med tiltak 19 i *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013-2016)* foretok NKVTS og Helsedirektoratet en vurdering av hvordan man best kan nå aktuelle grupper med god og korrekt informasjon i arbeidet mot kjønnslemlestelse. Dette tiltaket skal bygge videre på vurderingen fra NKVTS og Helsedirektoratet.

Ansvarlig: HOD

Tiltak 19: Øke informasjonsarbeid til utsatte om deres rettigheter

Rettighetsinformasjon går ut på å gi utsatte individer og grupper kontroll over eget liv gjennom tilgang til rett og rettsforståelse. Informasjonen skal gi muligheter til å få innsikt i egne rettigheter og muligheter, og på den måten kunne søke nødvendig bistand. IMDi har utlyst midler til dette formålet i 2017, i tilskuddsordningene for henholdsvis frivillige organisasjoners holdningsskapende arbeid mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet, og integreringsprosjekter i asylmottak, kap. 496 post 71. Tiltaket svarer på Stortingets anmodningsvedtak nr. 944 (2015-2016) som ber regjeringen styrke arbeidet med rettighetsinformasjon til flyktningkvinner som får innvilget oppholdstillatelse.

Ansvarlig: JD

Tiltak 20: Sikre relevant undervisning i skolen om vold, seksualitet og seksuell grensesetting

Omtale av seksualitet, grensesetting, vold og respekt, barn og unges rettigheter, og kjønnslikestilling ligger i dag inne i flere av kompetansemålene i læreplanene, og lærerne skal undervise i disse temaene på lik linje med andre temaer. I arbeidet med fagfornyelsen av læreplanverket *Kunnskapsløftet* om grunnskolen fag og de gjennomgående fagene i videregående opplæring, som er omtalt i Meld. St. 28 (2015–2016) *Fag – Fordypning – Forståelse*, skal det prioriteres noen tverrgående temaer for opplæringen. Et av disse skal handle om folkehelse og livsmestring.

Ansvarlig: KD

Foreldrestøttende tiltak

Foreldreveiledningsprogrammet International Child Development Programme (ICDP) er et forebyggende program som har som mål å styrke omsorgen og oppveksten for barn og unge gjennom å støtte og bevisstgjøre barnets foreldre. Temaene tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er lagt inn når deltakerne har bakgrunn fra områder der dette er aktuelle problemstillinger. Noen kommuner arrangerer veiledningsgrupper for minoritetsforeldre. Bufdir har gjennom [*Handlingsplan mot vold i nære relasjoner \(2014-2017\)*](#) fått i oppdrag å tilpasse og prøve ut ICDP for foreldre i asylmottak.

Konfliktrådet er en statlig tjeneste for å løse konflikter i sivile saker og kan benyttes som et forebyggende tiltak tidlig i en konfliktsituasjon. Konfliktrådet kan også benyttes i ulike faser av en straffesaksbehandling også etter dom. Partene kan selv ta kontakt. Hensynet til fornærmede står sentralt i konfliktrådets tilnærming. Flest saker gjelder vold og trusler. Erfaringene fra saker om vold i nære relasjoner er relevante for saker om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Gjennom møter i konfliktrådet får de som har vært utsatt for lovbrudd mulighet til å sette ord på opplevelsen og konsekvenser lovbruddet har hatt for dem.

Gjerningspersonen får mulighet til å forstå konsekvenser av egne handlinger og ta ansvar for dem.

Se også www.konfliktraadet.no.

Eksempel på holdningsskapende arbeid:

Alnaskolen drives av Furuset Idrettsforening, og er et tilbud til ungdom i alderen 15-25 år, som har, eller ønsker, en lederrolle i lokalmiljøet innen idrett, andre fritidsaktiviteter, organisasjonsliv eller frivillig arbeid. Prosjektet «Fremtidens veileder, ditt liv – dine valg» har som mål å gi deltakere kompetanse til å jobbe med holdningsskapende arbeid mot tvangsekteskap og alvorlige begrensninger av unges frihet. Det baserer seg på ung-til-ung-metodikk (peer education). Deltakerne rekrutteres fra Alnaskolens «ungdomspool», med bakgrunn fra blant annet Marokko, Eritrea, Tyrkia, Pakistan, Jemen, Sri Lanka og Afghanistan. Deltakerne lærer om tvangsekteskap, æresrelatert vold, kvinneverettigheter, likestilling, menneskerettigheter, kultur og religion. De kurses i dialog som metode for å snakke om sensitive temaer, og får praksis gjennom skolebesøk og samtalegrupper med yngre ungdommer. I samråd med prosjektledelsen kan de være mentorer for ungdommer som i noen grad sliter. To deltakere deltar fast på neste kull. Prosjektet har fått støtte av IMDi.

INNSATSOMRÅDE 4:
STYRKE KUNNSKAPEN
I TJENESTETILBUDET

Det er fortsatt mange ansatte i tjenestene som møter utsatte personer, som ikke har nødvendig kompetanse til å kjenne igjen tegn på negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Kunnskap er viktig for å spørre og forstå, og for å kunne gi rett hjelp, til rett tid. Det er et mål i Prop. 12 S (2016-2017) *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)* å øke kompetansen om vold og overgrep hos alle ansatte i hjelpetilbudene.

Utsatte personer har ofte behov for støtte fra ulike tjenester og over lengre tid, og hva slags hjelp de får, kan være avgjørende for livet videre. Hjelpetjenestene har forskjellige ansvar og roller, og sammen utgjør de en tiltakskjede. Hovedutfordringene for arbeidet mot vold i nære relasjoner er kvaliteten på tjenestene, samarbeid og samordning innenfor de enkelte tjenestene, og tjenestene imellom. Samordning og samarbeid må i stor grad skje på lokalt nivå og involvere kommunale, fylkeskommunale og statlige tjenester.

Regjeringen har sett behovet for at profesjonsutdanninger inkluderer emner relatert til vold og overgrep. Det er nå presisert i rammeplanen for alle lærerutdanninger, inkludert barnehagelærerutdanningen, at studentene ved endt utdanning skal ha kunnskap om vold og overgrep mot barn og unge, og ferdigheter til å sette i verk tiltak, eventuelt i samråd med andre faglige instanser. De andre grunnutdanningene må følge etter. Det gjelder også for relevante etter- og videreutdanninger.

At ansatte i tjenestene kan identifisere utsatte på et tidlig tidspunkt, er viktig også for å forhindre at de ender opp i utlandet mot sin vilje. Å gi konsulær bistand i slike saker har vist seg å være ressurs- og sikkerhetsmessig svært krevende, og faren for den utsattes liv og helse er ofte akutt og reell. Innsatsen som gjøres utenlands i enkeltsaker må følges opp med relevante tiltak i Norge, som fører til varige og gode løsninger for den enkelte ved hjemkomst. Det eksisterer et koordinert samarbeid mellom politi, krisesentre og kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, for å følge opp personer som returnerer, men mange har behov for langvarig oppfølging.

Regjeringen vil legge til rette for at det utvikles veiledere som sikrer informasjonsflyt og koordinering mellom de forskjellige tjenestene, og som ivaretar behovene til ulike utsatte, inkludert trusselutsatte personer med behov for ekstra beskyttelse. Ressurssentre og veiledende instanser bidrar med viktig kompetanse og kunnskapsformidling, og deres innsats lokalt og regionalt skal styrkes. Tilgjengeligheten til hjelpe- og behandlingstilbud varierer, og det er behov for å bidra til et likeverdig tjenestetilbud for de som er utsatt. Viktige hjelpetilbud skal videreutvikles og forsterkes, det gjelder blant annet ordningene med minoritets- og integreringsrådgivere.

Tiltak 21: Øke kunnskapen om vold og overgrep i de helse- og sosialfaglige profesjonsutdanningene

Regjeringen har laget forslag til et nytt system for styring av læringsutbytte i de helse- og sosialfaglige grunnutdanningene. Dette nye systemet som omfatter et forslag til forskrift om felles rammeplan for de helse- og sosialfaglige grunnutdanningene, ble sendt på høring 20. januar 2017 med høringsfrist 21. april. Kunnskap om omsorgssvikt, vold og overgrep er blant temaene som inngår i rammeplanen. Innholdet i utdanningene skal i større grad enn i dag utvikles og oppdateres regelmessig i tråd med tjenestenes behov. Rammeplanen fastsetter blant annet felles formål og innhold for alle grunnutdanningene. I arbeidet med nytt styringssystem blir UHR-rapporten *Felles innhold i de helse- og sosialfaglige profesjonsutdanningene* fulgt opp. Denne rapporten foreslår blant annet at kompetanse om sosiale og atferdsmessige risikofaktorer, som tegn på omsorgssvikt, vold, overgrep, rusmisbruk og andre utslag av fysiske, psykiske, sosiale og sosioøkonomiske problemer, bør inn.

Ansvarlig: KD

Tiltak 22: Øke kunnskapen i tjenestene om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse

Tiltak 22 a) Inkludere temaene negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse i kompetanseheving på tvers av sektorer

Regjeringen har i Prop. 12 S (2016-2017) *Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)* varslet at den vil sette i gang et arbeid med en tverrsektoriell kompetansestrategi for å synliggjøre hvilken kompetanse som behøves

i arbeidet mot vold og overgrep, hvordan kompetansen skal økes, i hvilke tjenester, og hvordan kompetansen skal formidles og kvalitetssikres. Dette innebærer også en gjennomgang av eksisterende retningslinjer og veiledere for hjelpeapparatet.

Dette tiltaket skal bidra til at temaene negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse er inkludert i den tverrsektorielle kompetansehevingstrategien i *Opptappingsplan mot vold og overgrep*.

Ansvarlig: BLD

Gjennomføres i samarbeid med ASD, HOD, JD, KD og UD

Tiltak 22 b) Øke kompetanse i tjenestene om utviklingshemmede som utsatt gruppe

Ansatte i helse- og omsorgstjenesten og skolen skal ha tilstrekkelig kunnskap om hvordan man avdekker og følger opp de som har vært utsatt for vold, overgrep, negativ sosial kontroll, kjønnslemlestelse og tvangsekteskap, herunder utviklingshemmede.

Negativ sosial kontroll, æresrelatert vold og tvangsekteskap skal integreres i nettinformasjonen «*Utviklingshemmedes rettigheter*» (bufdir.no) og vernmotovergrep.no, og i arbeidet med TryggEst, en modell som skal beskytte risikoutsatte mot vold og overgrep, og som skal prøves ut i enkelte kommuner.

Ansvarlig: BLD

Gjennomføres i samarbeid med HOD og KD

Tiltak 22 c) Øke kompetansen om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold hos vergemålsmyndigheter, verger og andre instanser

Fylkesmannen er lokal vergemålsmyndighet og behandler saker i første instans.

Mindreårige som er uten en person med foreldreansvar eller uten fungerende verge, og personer over 18 år som av ulike grunner ikke kan ivareta egne interesser, skal få oppnevnt en verge. Personer over 18 år skal som utgangspunkt samtykke i opprettelsen av vergemålet. Fylkesmannen skal også oppnevne representanter for enslige mindreårige asylsøkere. Fylkesmannen skal gi vergene nødvendig opplæring, veiledning og bistand, og føre tilsyn med vergene i sitt område. Statens sivilrettsforvaltning er sentral vergemålsmyndighet og behandler klager over fylkesmannens vedtak.

Tiltaket skal sikre god kunnskap og kompetanse hos fylkesmannen og aktuelle verger om problemstillinger knyttet til negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold. Det skal utarbeides en felles veileder for blant annet å bedre informasjonsflyten mellom domstol, politi, helse, utlendingsmyndighet og vergemålsmyndighet.

Ansvarlig: JD

Tiltak 23: Styrke lokal og regional samordning og samarbeid i arbeidet mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

De fem regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) er i Tromsø, Trondheim, Bergen, Oslo og Kristiansand. De har ansvar for undervisning, veiledning og informasjons- og nettverksarbeid om blant annet vold og overgrep, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Sentrene samler fagmiljøer og driver nettverkssamarbeid med relevante aktører i regionen, inkludert frivillige organisasjoner. Viktige oppgaver er å veilede og spre kunnskap og kompetanse til ulike tjenester. RVTS-ene utvikler og koordinerer felles kurs- og undervisningsopplegg for praktikere.

I regjeringens Prop. 12 S (2016-2017)

Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021) er det et mål at RVTS i større grad skal bidra til å styrke lokalt og regionalt samarbeid og samordning av arbeid mot vold. Dette tiltaket skal sørge for at temaene negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse inngår i denne styrkingen. Utvikling og planlegging av kompetansehevingstiltak skal skje i samarbeid med relevante sektormyndigheter. Regionale nettverk i arbeidet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse skal videreføres. IMDi skal fortsatt bidra i videreutvikling av de regionale nettverkene i samarbeid med RVTS, som vil ha hovedansvaret.

Ansvarlig: HOD

Gjennomføres i samarbeid med BLD og JD

Tiltak 24: Forsterke arbeidet hos politi, skole, familievern og utenriksstasjoner

Tiltak 24 a) Ta i bruk risikovurderingsverktøyet Patriark i alle politidistrikt

I regjeringens Prop. 12 S (2016-2017) *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)* har økt bruk av Patriark prioritet. Dette er et verktøy for å vurdere risiko i saker som gjelder æresrelatert vold. Verktøyet har en todelt sjekklister - én om risikofaktorer hos gjerningsperson(ene) og én for den eller de utsatte. Risikofaktorene har basis i forskningslitteraturen om risiko generelt og æresrelatert vold spesielt, men framfor alt fra SARA:SV (Spousal Assault Risk Assessment Guide: Short Version). SARA:SV er en sjekklister for å vurdere risiko i saker om partnervold, som er utviklet i Canada og Sverige.

Alle politidistriktene har gjennomført opplæring i bruken av verktøyet og samtlige har SARA-koordinator. Dette tiltaket skal sikre at politidistriktene får opplæring i Patriark og tar det i bruk i saker som gjelder æresrelatert vold.

Ansvarlig: JD

Tiltak 24 b) Videreutvikle ordningen med minoritetsrådgivere på skoler

Minoritetsrådgivere på utvalgte skoler har siden 2008 gitt råd og veiledning til utsatte elever. Mange unge oppsøker ikke hjelp selv, men er avhengig av at lærere, rådgivere, venner og andre voksne ser og handler ut fra signaler om at noe er galt. Forebyggende tiltak som bevisstgjøring og holdningsendring gjennom samtalegrupper og andre aktiviteter med både elever og foreldre har vært en viktig del av minoritetsrådgivernes arbeid. De har gitt utstrakt kompetanseheving til ansatte i skolen og hjelpetjenestene, og samarbeidet med frivillige organisasjoner.

Regjeringen vil videreutvikle og forsterke ordningen med minoritetsrådgivere. Det skal vurderes å legge om dagens ordning til en tilskuddordning for fylkeskommuner, slik at de kan søke IMDi om ressurser til å ansette en minoritetsrådgiver. Formålet er å styrke flerkulturell kunnskap og kompetanse i skolesektoren, med et særskilt oppdrag knyttet til negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Ansvarlig: JD

Gjennomføres i samarbeid med KD

Enerhaugen familievernkontor er nasjonalt spisskompetansemiljø for familievernets innsats mot vold i nære relasjoner. Spisskompetansemiljøet skal bidra til å sikre en kunnskapsbasert praksisutvikling på fagområdet, og kvalitetssikre praksisen ved familievernkontorene. Familievernet har kompetanse på mekling, konflikthåndtering og familierapi, og har en viktig rolle overfor unge voldsutsatte og deres familier.

Det har blitt gjennomført flere prosjekter i familievernet for økt oppmerksomhet mot minoritetsbefolkningen, inkludert arbeid mot tvangsekteskap, som Regnbueprosjektet (2003-2007), Brobyggerprosjektet (2007-2009) og programmet «Kultur og traumesensitiv tilnærming til arbeidet med tvangsekteskap og æresrelatert vold» (2010-2011). En kartlegging fra 2015 viser at få familievernkontor på landsbasis tilpasser tilbudet til familier med innvandrerbakgrunn, og at de fortsatt er underrepresenterte som brukere av tjenesten. Det er behov for mer systematisk arbeid på dette området.

Tiltak 24 c) Videreutvikle familieverntjenestens rolle i arbeidet mot tvangsekteskap og æresrelatert vold

BLD har de senere årene styrket familieverntjenestens innsats mot vold i nære relasjoner, blant annet gjennom regjeringens Prop. 12 S (2016-2017) *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)*. Innsatsen mot tvangsekteskap og æresrelatert vold skal sees i sammenheng med denne styrkingen. Særlige utfordringer knyttet til æresrelatert vold skal inngå i fagveiledere og kompetansehevingstiltak som utvikles. Samarbeidsprosjektet mellom Stovner politistasjon og Enerhaugen familievernkontor skal evalueres, og hvis det viser gode resultater, skal det videreutvikles.

Ansvarlig: BLD

Tiltak 24 d) Videreutvikle ordningen med integreringsrådgivere ved utenriksstasjoner

Integreringsrådgivere er spesialutsendinger ved utvalgte utenriksstasjoner. IMDi er fagansvarlig etat for spesialutsendingene. De håndterer saker der personer er utsatt for negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, og arbeider innenfor utenriktjenestens rammer for konsulær bistand. Integreringsrådgivere gir kompetanseheving til utenriktjenesten og hjelpetjenestene i Norge basert på erfaringene med å følge opp utsatte i utlandet. Kunnskap om utviklingen i innvandrere og flyktningers opprinnelsesland og nærområder er også viktig for å få til godt mottaks- og integreringsarbeid i Norge.

Ordningen skal videreutvikles for å styrke

overføringen av kunnskap fra integreringsrådgivernes arbeid til andre utenriksstasjoner, hjelpetjenester i Norge og innvandtermiljøer. Mandat og stillingsinstruks skal revideres i tråd med denne handlingsplanen og omfatte arbeid mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og andre familievoldsaker. Veiledningsfunksjonen overfor utenriksstasjoner i regionen de tjenestegjør i, skal presiseres. De skal ha regelmessige reiser til Norge for å bidra i kompetansehevende arbeid. Det skal legges en plan for veilednings- og kompetansehevingsarbeidet. Planen skal være koblet til tverrsektoriell kompetansestrategi, jf. tiltak 22 a.

Ansvarlig: JD

Gjennomføres i samarbeid med UD

Prosjekt November ble etablert i november 2015 og skal bidra til et helhetlig og samordnet tjenestetilbud til utsatte for vold i nære relasjoner. Prosjektet har ansatte med politifaglig, sosialfaglig, barnevernfaglig og psykologifaglig bakgrunn, og holder til på Stovner politistasjon i Oslo.

Tiltak 25: Forsterke behandlingstilbudet til utsatte for kjønnslemlestelse

Tiltak 25 a) Likeverdig behandlingstilbud til utsatte for kjønnslemlestelse

En foreløpig kartlegging foretatt av Helsedirektoratet viser at tilgjengeligheten på behandlingstilbud til jenter og kvinner utsatt for kjønnslemlestelse varierer i de ulike helseforetakene. Helseforetakene har ansvar for at det tilbys helhetlig og god helsehjelp, og skal sørge for et likeverdig behandlingstilbud til den aktuelle pasientgruppen.

Ansvarlig: HOD

Tiltak 25 b) Videreutvikle behandlingstilbudet til kjønnslemlested basert på ny kunnskap

En ny diagnosekode om kjønnslemlestelse fra Verdens helseorganisasjon (WHO) er tatt inn i den norske utgaven av den internasjonale statistiske klassifikasjonen av sykdommer og beslektede helseproblemer. Det betyr at man på sikt vil kunne få statistikk på antall kjønnslemlestedede personer som mottar helsehjelp i Norge. Det vil gi ny kunnskap om bruken av behandlingstilbudet for kjønnslemlestedede i Norge, som skal danne grunnlag for videreutvikling av tilbudet til denne pasientgruppen.

Ansvarlig: HOD

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten

møter ungdom som er eller står i fare for å bli utsatt for negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse. Helsetjenesten må ha kompetanse til å identifisere og å håndtere dette.

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten driver blant annet opplysningsvirksomhet, veiledning individuelt og i grupper, og forebyggende psykososialt arbeid.

Arbeidet med å revidere forskrift om helsestasjons- og skolehelsetjenesten startet høsten 2016. Tjenestens ansvar for å forebygge og avdekke vold og overgrep inngår i dette. Helsedirektoratet jobber med å utvikle nasjonale, faglige retningslinjer for det helsefremmende og forebyggende arbeidet i helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom.

I årene 2014-2016 er kommunenes frie inntekter økt med 668 mill. kroner begrunnet i behovet for å utvikle helsestasjons- og skolehelsetjenesten. I statsbudsjettet for 2017 er det foreslått en ytterligere økning av rammen med 50 mill. kroner slik at den blir på til sammen 734 mill. kroner i 2017. I 2016 ble det bevilget 100 mill. kroner til et øremerket tilskudd til utvikling av helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Gjennom budsjettforliket for Prop. 1 S (2016-2017) ble det i tillegg bevilget ytterligere 150 mill. kroner til denne tilskuddsordningen - til sammen 251,3 mill. 2017-kroner.

0-24 samarbeidet

Alle som møter utsatte barn og unge i helsestasjons og skolehelsetjenesten, barnehagen, barnevernet, skolen og Nav må samarbeide bedre for at de ulike tjenestene skal fungere godt. 0-24 samarbeidet skal styrke dette arbeidet, slik at flere i aldersgruppen 0-24 år lykkes i skolen, gjennomfører videregående opplæring og inkluderes i arbeidslivet. Flere departementer og direktorater samarbeider for å fjerne hindringer i regelverket, samordne tiltak og virkemidler, og gjøre mer av det som virker.

Statens barnehus og tilrettelagte avhør

bidrar til å styrke rettsikkerheten til barn og andre særlig sårbare grupper som kan ha vært utsatt for vold, seksuelle overgrep, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Dette gjøres ved å sikre at de ikke utsettes for unødige belastninger i forbindelse med politiavhør, og at de får god og koordinert oppfølging. Barnehusene skal se til at utsatte og omsorgspersoner blir møtt med høy kompetanse i trygge omgivelser. Fagpersonellet er samlet på ett sted og dette reduserer behovet for at den utsatte må gjenta sin historie. I tillegg skal barnehusene bidra til faglig utvikling og gi råd og veiledning til offentlige og private aktører. Kompetansen skal utvikles i samarbeid med RVTS. Det er etablert 11 barnehus i Norge.

Konsulær bistand gis innenfor rammene som er lagt i Meld. St. 12 (2010–2011)

Konsulær bistand til nordmenn i utlandet.

Hva slags bistand norske myndigheter kan yte overfor norske borgere i utlandet avhenger av lover og regler i landet vedkommende befinner seg i. Den viktigste internasjonale avtalen som regulerer Norges mulighet til å ivareta norske borgeres interesser i et annet land, er Wien-konvensjonen av 24. april 1963 om konsulært samkvem. Der Norge er representert med utenriksstasjoner, kan disse kontaktes for informasjon og veiledning. Se også [UDs reiseinformasjon](#) på [regjeringen.no](#).

INNSATSOMRÅDE 5:
STYRKE FORSKNING OG
ØKE KUNNSKAPSDELING

Innsatsen mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse skal være kunnskapsbasert og utvikles i tråd med ny kunnskap og nye erfaringer i arbeidet. Kunnskap om omfang av vold i nære relasjoner i innvandrerfamilier er begrenset. Det er også lite kunnskap om hva som virker inn på holdningsendringer. Flergifte i en norsk sammenheng er et annet område det er lite kunnskap om. Det er behov for en helhetlig kunnskapsutvikling om vold i nære relasjoner i norsk sammenheng. Regjeringen har satt av 50 millioner kroner i perioden 2014 - 2019 til et forskningsprogram om vold i nære relasjoner, som fordeles mellom NKVTS og Velferdsforskningsinstituttet NOVA-HiOA (NOVA), finansiert av JD. NKVTS er i tillegg tildelt to millioner kroner årlig til forskning om helsemessige konsekvenser av vold i nære relasjoner og har siden 2008 utviklet kunnskap om kjønnslemlestelse.

Møteplasser og nettverk spiller en viktig rolle for informasjons- og kunnskapsoverføringen mellom offentlige myndigheter og frivillige organisasjoner, både i Norge og over landegrensene. Henvendelser til hjelpeapparatet viser at barn og unge med tilknytning til Norge utsettes for negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse i slektens opprinnelsesland. Erfaringer med tilrettelegging av møter mellom innvandrergrupper og ulike instanser i Norge, og aktører i opprinnelseslandet har vist seg å være nyttig for å dele erfaringer. Dette arbeidet skal utvikles videre.

Regjeringen vil at forskning på negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse i større grad skal inngå i pågående forskningsprogram om vold i nære relasjoner, og det skal legges til rette for større prosjekter og mer tverrfaglig forskningssamarbeid, i tråd med anbefalinger fra fagetatene i dette arbeidet. Ny kunnskap og data skal bidra til å utvikle behandlingstilbudet og sikre kunnskapsbasert innsats.

Norges erfaringer fra den nasjonale innsatsen mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse skal i større grad synliggjøres på relevante internasjonale arenaer. Norge har gjennom flere år bidratt i kampen mot barne- og tvangsekteskap og kjønnslemlestelse i land hvor dette forekommer. Erfaring og kunnskap fra dette arbeidet har overføringsverdi til innsatsen i Norge. Regjeringen vil legge til rette for at kunnskap og erfaringsdeling mellom aktører i Norge og i opprinnelsesland videreutvikles.

Tiltak 26: Styrke forskning om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og flergifte

Fra 2017 skal forskning om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse innlemmes i Forskningsprogram om vold i nære relasjoner (*Voldsprogrammet*) i regi av NKVTS og NOVA. Det oppfordres til tverrfaglig samarbeid om større prosjekter. *Strategi for forskning og kunnskapsutvikling. Tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2015)* er et sentralt dokument som gir føringer for forskningstemaer, men det er ikke uttømmende.

Forskningen skal se nærmere på erfaringer i andre land. Blant annet skal det sees nærmere på Storbritannias bruk av sivilrettslige beskyttende kjennelser i forbindelse med ufrivillige reiser til utlandet «Forced Marriage Protection Order» (FMPO). I Storbritannia kan FMPO ha som formål å forhindre at noe gjøres (for eksempel forhindre utreise), eller det kan brukes til å beordre at noe skal gjøres (for eksempel å hente hjem en person som er etterlatt i utlandet). Å ikke etterkomme en slik kjennelse er straffbart. Formålet er å forebygge slike utreiser og/eller tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Det er også behov for mer kunnskap om flergifte i en norsk sammenheng. Det skal innhentes kunnskapsstatus og utvikles kunnskap om denne tematikken, blant annet når det gjelder omfanget i familiegjenforeningssaker.

Tiltak i denne planen skal følgeevalueres for å synliggjøre utviklingen og utfordringer underveis i arbeidet.

Ansvarlig: JD

Tiltak 27: Styrke nasjonalt og internasjonalt samarbeid for utveksling av kunnskap og erfaringer

Tiltak 27 a) Øke erfarings- og kunnskapsutvekslingen mellom innvandrersamfunnsorganisasjoner, ressurspersoner og myndighetene

IMDi skal i samarbeid med Helsedirektoratet, Bufdir, Udir og UD gjennomføre møter og seminarer med innvandrersamfunnsorganisasjoner og ressurspersoner, for å styrke utveksling av erfaring og kunnskap fra arbeidet mot barneekteskap, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og etterlatte barn og unge som gjøres i Norge, i opprinnelseslandene og internasjonalt. Det skal også formidles informasjon om ulike instansers roller og oppfølgingsrutiner, inklusive rammene for utenrikstjenestens konsulerarbeid. Hensikten er blant annet å forklare betydningen av reiseråd i enkelte land, for å forebygge reiser og lengre opphold i risikoutsatte områder hvor muligheten for å gi konsulerbistand er begrenset.

Ansvarlig: JD

Gjennomføres i samarbeid med BLD, HOD, KD og UD

Tiltak 27 b) Øke erfarings- og kunnskapsutveksling internasjonalt

Norges bidrag til kunnskaps- og erfaringsutveksling mellom land skal styrkes. Dette skal skje gjennom deltakelse i internasjonale nettverk mellom myndigheter og sivilsamfunn om arbeid mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Under Norges formannskap i Nordisk ministerråd skal det i 2017 arrangeres en konferanse om iverksettelsen av Istanbulkonvensjonen om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. Det skal vurderes hvordan de særskilte artiklene om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse kan innlemmes i denne konferansen.

Ansvarlig: JD

Tiltak 28: Utarbeide en internasjonal strategi mot barne- og tvangsekteskap

I Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken

2016-2020 har Norge forpliktet seg til å støtte multilaterale aktørers arbeid for å redusere barne- og tvangsekteskap, i tillegg til nasjonale aktørers arbeid. Norge støtter allerede multilaterale aktørers, blant annet UNICEFs, og sivilt samfunnsorganisasjoners, blant annet PLANs, arbeid for å redusere barne- og tvangsekteskap. Bekjempelsen av disse skadelige praksiser ligger også til grunn for vår satsing på utdanning for tenåringsjenter, og må sees i sammenheng med vår innsats for å bekjempe vold mot kvinner og øvrig humanitær bistand i opprinnelsesland og områdene rundt. Dette arbeidet vil videreføres. Ambisjonen er å bidra til at denne praksisen avskaffes innen en generasjon i tråd med FNs bærekraftsmål 5.3. For å bedre se sammenhengen mellom arbeidet som gjøres ute og hjemme, skal det utvikles en strategi for Norges innsats mot barne- og tvangsekteskap som ser den internasjonale og nasjonale satsningen i sammenheng, etter modell av *Strategi for styrket internasjonal innsats mot kjønnslemlestelse av jenter for perioden 2014 – 2017*. Hensikten er å bidra til mer langsiktig og systematisk kunnskapsutvikling, erfaringsutveksling og innsats på tvers av landegrenser mellom aktører i opprinnelseslandene og i Norge som jobber mot denne type overgrep (sivil samfunnsorganisasjoner, innvandrersorganisasjoner og myndigheter).

Ansvarlig: UD

Gjennomføres i samarbeid med JD

GJENNOMFØRING AV HANDLINGSPLANEN

Koordineringsgruppa – ansvar og samarbeid

Handlingsplanen er utarbeidet gjennom et samarbeid mellom syv departementer og underliggende etater. Gjennomføring av tiltak skal presiseres i de respektive departementenes etatsstyringsdialog med sine underliggende direktorat. For å få god samordning mellom planens ulike tiltak og med andre relevante planer skal det settes ned en koordineringsgruppe som består av IMDi, Bufdir og Helsedirektoratet. IMDi får ansvaret for koordineringen av handlingsplanen, og skal lede koordineringsgruppen.

Koordineringsgruppen skal:

- etablere faste møtepunkter for gruppen, og utvikle en framdriftsplan for den felles koordineringen av handlingsplanen.
- sikre at arbeidet med tiltakene i *Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020)*, sees i sammenheng med Prop. 12 S (2016-2017) *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)*, handlingsplanen *Et liv uten vold. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017*, tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)* og Trygghet, mangfold, åpenhet. *Handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (2017-2020)*. Oppfølging av planen skal også tas inn i 0-24 samarbeidet.

- gjennomføre jevnlige møter om framdrift og informasjons- og erfaringsdeling med tiltaksansvarlige direktorat eller departement.
- etablere en referansegruppe som består av representanter fra frivillige organisasjoner og ressursmiljøer, og gjennomføre regelmessige møter for erfaringsutveksling, framdrift og innspill til gjennomføring av planen.
- delta i relevante nasjonale og internasjonale fora for kunnskaps- og erfaringsdeling.
- IMDi skal rapportere om status i arbeidet med handlingsplanen gjennom ordinær årsrapportering til JD. IMDi skal hente inn rapportering fra andre tiltaksansvarlige departement, og har ansvaret for å sammenstille status og gjøre denne tilgjengelig for offentligheten.

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (kompetanseteamet) er et nasjonalt tverretatlig fagteam som støtter hjelpeapparatet i konkrete saker som omhandler tvangsekteskap, kjønnslemlestelse eller andre former for æresrelatert vold.

Kompetanseteamet har representanter fra disse direktoratene:

AVdir, som består av den statlige Arbeids- og velferdsetaten og de delene av kommunens tjenester som inngår i Nav-kontorene. Arbeids- og velferdsdirektoratet har ansvar for å styre, lede og utvikle Arbeids- og velferdsetaten. Direktoratet er også fagdirektorat for de kommunale sosiale tjenestene som er samfunnets siste sikkerhetsnett for de som ikke har andre muligheter til selvforsørgelse. Direktoratet er underlagt ASD.

Bufdir, som er fagorgan på områdene barnevern, barn, ungdom og oppvekst, adopsjon, familievern, likestilling og ikke-diskriminering og vold og overgrep i nære relasjoner. Bufdir styrer Bufetat som har ansvar for det statlige barne- og familievernet. Bufdir er underlagt BLD.

Helsedirektoratet, som er et fagorgan på folkehelse, levekårs- og helse- og omsorgstjenesteområdet. Direktoratet skal opptre nasjonalt faglig normerende og anvende og fortolke lov- og regelverk innenfor helse- og omsorgssektoren. Helsedirektoratet har ansvar for å oppnå fastlagte mål og prioriteringer i tråd med styringssignaler fra HOD. Helsedirektoratet jobber med informasjonstiltak som er spesielt rettet mot tilbudet om helsehjelp og tilgjengelighet.

IMDi, som er gjennomføringsorgan for integreringspolitikken og underlagt JD. Som forvaltningsorgan og kompetansesenter skal IMDi styrke kommunenes, sektormyndighetenes og andre samarbeidspartneres kompetanse på integrering og mangfold. IMDi samarbeider med kommuner og sektormyndigheter om bosetting av flyktninger og kvalifisering for studie- og arbeidsliv, og forvalter ulike tilskuddsordninger til kommuner og frivillige organisasjoner.

POD, som er det øverste ledelsesnivået i politiet, og som er underlagt JD. Direktoratet gjennomfører regjeringens politikk på bakgrunn av tildelingsbrev og oppdragsbrev, og forvalter regelverk og tilskudd. Direktoratet bidrar med faglige råd til JD og politietaten, andre offentlige organer, samarbeidspartnere og til allmenheten. POD har i oppgave å lede, styre, organisere og utvikle politi- og lensmannsetaten.

UDI, som skal sette i verk og bidra til å utvikle innvandrings- og flyktningpolitikken til regjeringen. Direktoratet skal legge til rette for ønsket og lovlig innvandring og sørge for at de som oppfyller vilkårene, får komme til Norge. Samtidig har UDI en kontrollfunksjon. UDI behandler søknader om asyl og oppholds- og arbeidstillatelser, og er underlagt JD.

UD og Utdanningsdirektoratet, som har kontaktpersoner i teamet.

Mandatet til kompetanseteamet skal oppdateres for å møte føringene i denne handlingsplanen og veiledningsbehovet hos tjenestene.

VEDLEGG

Relevante hjelpetilbud

Alarmtelefonen for barn og unge

Telefon: 116 111 – Epost: alarm@116.111.no

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

Telefon: 47 80 90 50 – Epost: kompetanseteamet@bufdir.no

Krisesenter

Hjelpekilden Yter hjelp og støtte til mennesker i problematiske religiøse bruddprosesser.

Vakttelefon hver **tirsdag** mellom kl. 19 og 21: 69 28 35 10

E-post: info@hjelpekilden.no

Røde Kors-telefonen om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

Telefon: 815 55 201

Epost: info.tvangsekteskap@redcross.no

Chat: www.aeresrelatertvold.no

SEIF – Selvhjelp for innvandrere og flyktninger

Telefon: 22 03 48 30 – seif@seif.no

Nettressurser

tvangsekteskap.no er myndighetenes side om tvangsekteskap og æresrelatert vold.

www.ung.no er en offentlig informasjonsside for ungdom, som også dekker vold i nære relasjoner, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, og som har en anonym spørsmål-og-svar-tjeneste.

www.dinutvei.no er en nasjonal veiviser om vold i nære relasjoner, voldtekt og andre seksuelle overgrep, og har en anonym spørsmål-og-svar-tjeneste

Kjønnslemlestelse (KLL): En veiviser er en informasjonsside for personer som gjennom sitt arbeid møter jenter eller kvinner som er utsatt eller i risikozonen for kjønnslemlestelse.

Nettkurs for fastleger om vold i nære relasjoner

Kompetanse Norge har et undervisningsopplegg på 19 språk om vold i nære relasjoner, til undervisning i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere

Relevant nasjonalt lovverk og internasjonale konvensjoner

Nasjonale lover

[Lov om barn og foreldre \(barneloven\)](#)

[Lov om barnevernstjenester \(barnevernloven\)](#)

[Lov om ekteskap \(ekteskapsloven\)](#)

[Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa \(opplæringsloven\)](#)

[Lov om kommunale krisesentertilbod \(krisesenterloven\)](#)

[Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett \(menneskerettsloven\)](#)

[Lov om straff \(straffeloven\)](#)

[Lov om trüdomssamfunn og ymist anna](#)

[Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her \(utlendingsloven\)](#)

Internasjonale konvensjoner og resolusjoner

[FNs verdenserklæring om menneskerettigheter av 1948](#)

[Den europeiske menneskerettskonvensjonen av 1950](#)

[FNs konvensjon om samtykke til ekteskap av 1962](#)

[FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter av 1966](#)

[FNs kvinnekonvensjon av 1979](#)

[FNs barnekonvensjon av 1989](#)

[Europarådets konvensjon om forebyggelse og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner av 2011 \(Istanbulkonvensjonen\)](#)

FNs generalforsamlings resolusjon mot barne- og tvangsekteskap, vedtatt i 2014:

[Resolusjon 69/156. Child, early and forced marriage](#)

Menneskerettighetsrådets resolusjon mot barne- og tvangsekteskap, vedtatt i 2015:

[Resolusjon 29/8. Strengthening efforts to prevent and eliminate child, early and forced marriage](#)

Relevant litteratur

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2007) *Handlingsplan mot tvangsekteskap 2008-2011*. Oslo.

Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (2012) *Handlingsplaner mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse 2012*. Oslo.

Barne -, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013) *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013-2016)*. Oslo.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i 2013: «Barndommen kommer ikke i reprise. Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017). Oslo.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2014) *En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)*. Oslo.

Barne- og likestillingsdepartementet (2016). *Trygghet, mangfold, åpenhet. Regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk 2017-2020*. Oslo.

Bredal, A. (2011). *Mellom makt og avmakt. Om unge menn, tvangsekteskap, vold og kontroll*. Oslo: ISF Rapport 2011:4.

Bredal, A., Bråten, B., Jesnes, K., Strand, A. H. (2015). *Et blikk inn i skolen. Minoritetsrådgivere sett fra brukeres ståsted*. Oslo: Fafo-rapport 2015:40.

Bredal, A. og Wærstad, T.L. (2014) *Gift, men ugift. Om utenomrettslige religiøse vigsler*. Oslo: ISF Rapport 2014:6.

Bråten, B., og Elgvin (2014). *Forskningsbasert politikk? En gjennomgang av forskningen på tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet, og av de politiske tiltakene på feltet*. Oslo: Fafo-rapport 2014:16.

Bråten, B. og Takvam Kindt, K. (2016) *Med mandat til å hjelpe. Integreringsrådgivere ved norske utenriksstasjoner: Erfaringer og anbefalinger*. Oslo: Fafo-rapport 2016:11.

Elgvin, A., Skevik Grødem A. (2011). *Hvem bestemmer? Ektefellevalg blant unge med innvandrerbakgrunn*. Oslo: Fafo-rapport 2011:25.

EU (2006) *Forced marriage from a gender perspective*, European Parliament study for the FEMM Committee, 2016.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2015) *Strategi for forskning og kunnskapsutvikling. Tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet*. Oslo.

Johansen, R.B.E. (2016) *"Undoing female genital cutting: perceptions and experiences of infibulation, defibulation and virginity among Somali and Sudanese migrants in Norway"*. [*Culture, Health & Sexuality*](#), 2016, s. 1-15.

Johnsdotter, S. og Essén, B. *"Cultural Change after migration: Circumcision of girls in Western migrant communities"*. Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology 32 (2016), s. 15-25.

Justis- og beredskapsdepartementet (2013) *Et liv uten vold. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017*. Oslo.

Lidén, H. og Bredal, A. (2015) *Hva med 2017? Første delrapport i følgeevalueringen av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet 2013-2016*. Oslo: ISF Rapport 2015:3.

Lidén, H., Bredal, A., Hegstad, E. (2015) *Framgang. Andre delrapport i følgeevalueringen av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet 2013-2016*. Oslo: ISF Rapport 2015:10.

Lidén, H. og Bredal, A. (2017). *Fra særtiltak til ordinær innsats. Følgeevaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet*. Oslo: ISF Rapport 2017:1.

Lidén, H., Bredal, A. og Reisel, L. (2014) *Transnasjonal oppvekst. Om lengre utenlandsopphold blant barn og unge med innvandrerbakgrunn*. Oslo: ISF Rapport 2014:5.

Meld. St. 7 (2015-2016) *Likestilling i praksis. Like muligheter for kvinner og menn*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Meld. St. 24 (2015-2016) *Familien – ansvar, frihet, og valgmuligheter*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

Meld. St. 30 (2015-2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

Orupabo, J., Nadim, M. (2014) *Miljøterapi med unge utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold. Oppfølging i det nasjonale bo- og støttetilbudet*. Oslo: ISF Rapport 2014:13.

Prop. 12 S (2016-2017) *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

Taylor Bye, M., Eggebø, H. og Thunem, G. (2016) *Sikkerhets- og familiearbeid for unge utsatte for tvangsekteskap og æresrelatert vold*, Nordfold: KUN-rapport 2016:3.

Utenriksdepartementet. *Frihet, makt og muligheter. Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken 2016-2020*. Oslo.

Utlændinge-, Integrations- og Boligministeriet (2016/17:3). *Forebyggelse af æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol. National handlingsplan*. København.

Taylor Bye, M., Eggebø, H. og Thunem, G. (2016) *Sikkerhets- og familiearbeid for unge utsatte for tvangsekteskap og æresrelatert vold*, Nordfold: KUN-rapport 2016:3.

Utenriksdepartementet. *Frihet, makt og muligheter. Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken 2016-2020*. Oslo.

Utlændinge-, Integrations- og Boligministeriet (2016/17:3). *Forebyggelse af æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol. National handlingsplan*. København.

Tiltak i handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013 – 2016)

Arena for oppvekst og læring		
Tiltak 1	Fortsatt minoritetsrådgivere i skolene	Videreføres i tiltak 24 B
Tiltak 2	Ressursmateriell om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse og metoder for foreldresamarbeid skal formidles til lærere, skoler og høyskoler	Videreføres i tiltak 22
Tiltak 3	Styrke og videreutvikle kompetanseutvikling for rådgivere i skolen	Gjennomført
Tiltak 4	Styrke og videreutvikle kompetanseutvikling for pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT)	Gjennomført
Tiltak 5	Kunnskapskonferanse rettet mot ansatte i barnehager, grunnskole og asylmottak	Gjennomført
Barn og unges medvirkning og frivillige organisasjoners arbeid		
Tiltak 6	Årlig nordisk konferanse for ungdom	Gjennomført
Tiltak 7	Arrangement og kampanje: felles standpunkt mot alvorlige begrensninger av unges frihet	Videreføres i tiltak 18
Tiltak 8	Videreføring av frivillige organisasjoners forebyggende og holdningsskapende arbeid	Videreføres i tiltak 19
Styrket lokal kompetanseheving og samordning		
Tiltak 9	Styrke, videreføre og sikre vedvarende kompetanseheving i politietaten	Videreføres i tiltak 11, 22 og 24
Tiltak 10	Kompetanseheving for barneverntjenesten om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse	Videreføres i tiltak 22
Tiltak 11	Styrket lokal forankring gjennom regionale koordinatore	Gjennomført
Informasjon		
Tiltak 12	Informasjonstelefon om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse	Videreføres i ordinær drift
Tiltak 13	Videreutvikling av Tvangsekteskap.no	Videreføres i tiltak 18
Tiltak 14	Tverretattlig informasjonsmateriell om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse	Videreføres i tiltak 18

Arena for oppvekst og læring

Migrasjon – en forsterket innsats rettet mot saker over landegrenser

Tiltak 15	Klargjøring av retningslinjer og rutiner for saker som starter i utlandet	Gjennomført
Tiltak 16	Integreringsrådgivernes kunnskapsrapportering skal systematiseres	Videreføres i tiltak 24
Tiltak 17	Kunnskapsoppsummering og strategi for kunnskapsutvikling	Gjennomført
Tiltak 18	Videreføre den nasjonale kompetansefunksjonen rettet mot kjønnslemlestelse etablert ved NKVTS	Videreføres i tiltak 26
Tiltak 19	Det skal foretas en vurdering av hvordan man best kan nå aktuelle grupper med god og korrekt informasjon i arbeidet mot kjønnslemlestelse	Gjennomført
Tiltak 20	Mer kunnskap om tvangsekteskap og personer med utviklingshemming	Gjennomført
Tiltak 21	Kartlegging av miljøterapeutisk arbeid i bo- og støttetilbudene	Gjennomført
Tiltak 22	Evalueringsplanen	Gjennomført

Utgitt av:
Justis- og beredskapsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 222 40 000

Publikasjonskode: G-0439 B
Design: Siste Skrik Kommunikasjon AS
Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon 03/2017 – opplag 700

